

KARELIA- AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaalialan koulutusohjelma

Ulla Laine
Leena Lappalainen

”... että noin paljon voi ylleensä ihminen apua saaha”

ÄITIEN KOKEMUKSIA TEHOSTETUSTA PERHETYÖSTÄ JOENSUUSSA

Opinnäytetyö
Toukokuu 2013

OPINNÄYTETYÖ
Toukokuu 2013
Sosiaalialan koulutusohjelma

Tikkarinne 9
80200 JOENSUU
p. (013) 260 6600

Tekijät
Ulla Laine, Leena Lappalainen

Nimeke
"... että noin paljon voi ylleensä ihminen apua saaha"
ÄITIEN KOKEMUKSIA TEHOSTETUSTA PERHETYÖSTÄ JOENSUUSSA

Toimeksiantaja
Joensuun kaupungin lastensuojelun tehostettu perhetyö

Tiivistelmä
Tehostettu perhetyö on avohuollollista kuntouttavaa tukea lastensuojelun asiakasperheille. Se palvelee tilanteessa, jossa muut avohuollon tukitoimet eivät riitä. Työ on intensiivistä pääosin perheen kotona tehtävää työtä.

Tämän opinnäytetyön tarkoitus oli tuoda esiin äitien kokemuksia tehostetusta perhetyöstä Joensuussa. Tutkimuksessa selvitettiin, miten äidit ovat kokeneet työn asiakaslähtöisyyden, sisällön ja menetelmät sekä minkälaisia muutoksia perhetyö toi heidän perheilleen. Tehostetun perhetyön kokeilu alkoi Joensuussa 2011. Kokeiluvaihe kesti kaksi vuotta, minkä jälkeen palvelu vakinaistettiin. Työ on tehty toimeksiantona Joensuun kaupungin lastensuojelun tehostetulle perhetyölle.

Tutkimus toteutettiin laadullisena tutkimuksena. Aineisto kerättiin haastattelemalla viittä äitiä, jotka olivat olleet tehostetun perhetyön asiakkaina ensimmäisen toimintavuoden aikana. Haastattelut tehtiin teemahaastatteluna marraskuussa 2012. Aineiston analysoinnissa käytettiin teoriaohjaavan sisällönanalyysin periaatteita.

Tulosten pohjalta voidaan todeta, että tehostettu perhetyö on merkittävä tuki perheelle. Työ koettiin asiakaslähtöiseksi ja työn sisältö monipuoliseksi. Keskustelu- ja konkreettinen apu nousivat erityisesti esiin. Jatkotutkimuksena olisi mielenkiintoista selvittää isien ja lasten kokemuksia tehostetusta perhetyöstä sekä työntekijöiden kokemuksia kotona tehtävästä työstä ja sen intensiivisyydestä.

Kieli
suomi

Sivuja 58
Liitteet 6
Liitesivumäärä 6

Asiasanat
perhetyö, tehostettu perhetyö, lastensuojelu, avohuolto

THESIS
May 2013
Degree Programme in Social Services
Tikkarinne 9
80200 JOENSUU
FINLAND
Tel. +358 13 260 6600

Authors

Ulla Laine, Leena Lappalainen

Title

'... so that's how much help one can normally get'
MOTHERS' EXPERIENCES OF INTENSIFIED FAMILY WORK IN JOENSUU

Comissioned by

Intensified family work in child protection in the city of Joensuu

Abstract

Intensified family work refers to the rehabilitating, non-institutional support offered to client families in the field of child protection. It is commenced in the situation where other non-institutional support activities have proved as insufficient. The work is intensive and carried out mainly at the homes of the client families.

The purpose of this study was to highlight mothers' insights into intensified family work in Joensuu: how they experienced the customer orientation, contents and methods of this type of family work as well as the changes brought about in their family life. Intensified family work began as an experiment in Joensuu in 2011. After two years, it was adopted as a regular service. This study was carried out as a commission issued by the unit of intensified family work in child protection in the city of Joensuu.

The study is qualitative. The material was acquired by interviewing five mothers who had been listed as clients of intensified family work under the first year of operation. The interviews were carried out as theme interviews in November, 2012. The material was analysed following the principles of theory driven content analysis.

The results of the interviews indicate that intensified family work significantly supports the client families. The interaction was considered as customer oriented and the contents of the service were deemed versatile. Emphasis was given to the importance of discussions and concrete aid. As a further study, it would be interesting to gauge fathers' and children's experiences of intensified family work as well the workers' insights into onsite family work and its intensity.

Language
Finnish

Pages 58
Appendices 6
Annexed pages 6

Key words

family, family work, intensified family work, child protection

Sisältö

Tiivistelmä

Abstract

1	Johdanto	5
2	Perheen hyvinvoinnin riskitekijöitä.....	6
2.1	Äitiyden ja vanhemmuuden haasteet	7
2.2	Avioerot ja uusperheet	9
2.3	Lasten käytöshäiriöt	11
2.4	Työ ja perhe	12
2.5	Vähävaraisuus lapsiperheissä.....	13
3	Lastensuojelu	14
3.1	Lastensuojelun avohuolto.....	15
3.2	Lastensuojelun avohuollon asiakkaat.....	16
4	Lastensuojelun perhetyö	17
4.1	Lastensuojelun perhetyö tukitoimena	18
4.2	Lastensuojelun perhetyön periaatteet	21
4.2.1	Asiakslähtöisyys.....	21
4.2.2	Perhe- ja lapsilähtöisyys.....	23
5	Tehostettu perhetyö perheen tukena.....	24
5.1	Perhetyön ja tehostetun perhetyön prosessien erot	25
5.2	Joensuun lastensuojelun tehostettu perhetyö	27
5.3	Tehostetun perhetyön prosessi Joensuussa	28
6	Opinnäytetyön tarkoitus, tehtävä ja toteutus	29
6.1	Laadullinen tutkimus	30
6.2	Teemahaastattelu	31
6.3	Aineiston hankinta.....	33
6.4	Aineiston käsittely ja analysointi.....	34
7	Tutkimustulokset	37
7.1	Tehostetun perhetyön asiakkaat	37
7.2	Tehostetun perhetyön käytäntö ja sisältö äitien kokemana	38
7.3	Äitien kokemukset työskentelyn asiakslähtöisyydestä	41
7.3.1	Lapsi- ja perhelähtöisyys.....	41
7.3.2	Luottamuksellisuus ja yksityisyys	42
7.4	Äitien kokemus tehostetun perhetyön merkityksellisyydestä	44
8	Pohdinta.....	46
8.1	Johtopäätökset.....	46
8.2	Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	49
8.3	Oma kokemus opinnäytetyöprosessista.....	52
8.4	Jatkotutkimusaiheet	53
	Lähteet	55

LIITTEET

Liite 1	Toimeksiantosopimus
Liite 2	Tehostetun perhetyön prosessin kuvaus
Liite 3	Haastattelurunko
Liite 4	Kirje asiakkaille
Liite 5	Suostumuslomake
Liite 6	Esimerkki analyysipolusta

1 Johdanto

Lapsiperheiden arki on muuttunut. Suurin osa lapsiperheistä voi hyvin, mutta osa voi aikaisempaa huonommin. Karuimmillaan lapsiperheiden tilanne näkyy lastensuojelutilastoissa. (Helminen 2006, 28–30.) Lastensuojelun tarve on kasvanut myös Joensuussa: avohuollon puolella lasten ja nuorten määrä on kasvanut ja kodin ulkopuoliset sijoitukset ovat etenkin nuorilla lisääntyneet. Valtakunnallisella tasolla kehitys on ollut samansuuntaista niin kustannusten kuin taustasyidenkin osalta. (Joensuun sosiaali- ja terveyslautakunta 2012.) Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen tilastoraportin mukaan vuonna 2011 oli kaikkiaan 17409 lasta ja nuorta sijoitettuna kodin ulkopuolelle (Kuoppala & Säkkinen 2012, 1). Tämä kaikki osoittaa sen, että perheiden avuntarpeisiin tulisi vastata ennen kuin joudutaan turvautumaan kalliisiin kodin ulkopuolisiin sijoituksiin.

Joensuussa tehostetun perhetyön kaksivuotinen kokeilu alkoi vuoden 2011 alussa. Kokeilun alkaessa tehostetussa perhetyössä työskenteli kolme työntekijää, heillä kaikilla oli sosionomin koulutus. Ensimmäisen toimintavuoden aikana asiakkaana oli kahdeksan perhettä. Tehostettu perhetyö on pystynyt vastaamaan perheiden tarpeisiin, kun muut avohuollon tukitoimet eivät ole enää riittäneet. Intensiivisellä kotiin vietävällä palvelulla on vuoden aikana pystytty estämään yhteensä 18 lapsen/nuoren kohdalla pitkäaikaisen ja kalliin sijoituksen tarve sekä kotiutettu yksi lapsi sijoituksesta. Kokeilun myötä on siis saatu näyttöä perhetyön tuloksellisuudesta ja taloudellisuudesta. Koeajan jälkeen palvelu on vakinaistettu. Tällä hetkellä tehostetussa perhetyössä työskentelee neljä vakituista sosiaaliohjaajaa. (Joensuun sosiaali- ja terveyslautakunta 2012.) Joensuussa työmuotoa kutsutaan tehostetuksi perhetyöksi. Vastaavanlaisesta työstä voidaan muualla käyttää termejä perhekuntoutus, intensiivinen perhetyö tai toiminnallinen perhetyö (Heino, Berg & Hurtig 2000,10).

Teimme opinnäytetyömme Joensuun kaupungin lastensuojelun tehostetusta perhetyöstä. Työllemme saimme kaupungilta toimeksiannon (liite1). Meidän tutkimuksemme keskittyi ensimmäisen toimintavuoden aikana asiakkaina olle-

siin äiteihin. Saimme tutkimukseemme mukaan viisi äitiä. Halusimme tutkimuksemme tuoda esiin heidän kokemuksiaan tehostetusta perhetyöstä Joensuussa. Selvitimme, miten äidit ovat kokeneet asiakaslähtöisyyden, työn käytännöt ja sisällön sekä minkälaisia muutoksia perhetyö toi heidän perheensä tilanteeseen. Keräsimme äitien kokemuksia teemahaastattelulla. Koska tehostettu perhetyö on uusi palvelumuoto, on tärkeää saada asiakkaiden kokemuksia kuuluviin. Toivomme, että saamistamme tuloksista on hyötyä perhetyön kehittämisessä, ja että ne lisäävät samalla ymmärrystä työn merkityksellisyydestä. Tehostettua perhetyötä ei ole tutkittu vielä kovinkaan paljon, etenkin asiakasnäkökulmasta, mikä osaltaan innoitti tutkimaan tätä meitä kiinnostavaa aihetta.

Opinnäytetyömme sisältö koostuu teoriaperustasta, tutkimustehtävän määrittelystä, toteutuksen kuvaamisesta, tulososiosta ja pohdinnasta. Teoriaosuudessa käymme läpi perheen määrittelyä ja perheen hyvinvointia haastavia tekijöitä. Lastensuojeluosiossa avaamme lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua, lastensuojelun asiakkuutta ja avohuoltoa. Lisäksi kerromme lastensuojelun perhetyöstä ja sen periaatteista. Esittelemme tehostettua perhetyötä yleisellä tasolla ja paneudumme Joensuun tehostettuun perhetyöhön. Tutkimusosiossa käsittelemme laadullista tutkimusta sekä aineiston keruumenetelmänä käyttämäämme teemahaastattelua. Kerromme myös tutkimuksemme eri vaiheista ja tarkastelemme tuloksia. Pohdintaosion aloitamme tekemällä johtopäätöksiä tutkimustuloksista. Lisäksi tarkastelemme työmme eettisyyttä ja luotettavuutta, sekä pohdimme opinnäytetyöprosessia ja omaa ammatillista kasvuamme. Lopuksi tuomme esiin ideoita jatkotutkimuksille.

2 Perheen hyvinvoinnin riskitekijöitä

Erimuotoisissa ja -kokoisissa perheissä asuu kolme neljäsosaa suomalaisista (Lammi-Taskula 2011,17). Perhe on ihmiselle tärkeimpiä onnellisuuden ja tyytyväisyyden tuojia elämässä (Törrönen 2012, 21). Ei ole kuitenkaan yksinkertaista määritellä, mikä on perhe. Yhtenäistä määritelmää ei ole olemassa, vaan se,

mitä perheellä käsitetään, riippuu määrittäjästä ja asiayhteydestä. (Rantala 2002, 13.) Suomen kielen perussanakirjan mukaan perhe on yhdessä asuvien ryhmä, johon yleensä kuuluu kaksi avo- tai avioliitossa olevaa henkilöä lapsineen, yksinhuoltaja lapsineen tai lapseton pariskunta (Grönros 1996). Tilastokeskuksen määritelmä, jota voidaan pitää yhtenä virallisista määritelmistä, vastaa tätä määritelmää (Rönkkö & Rytönen 2010, 16). Perhettä voidaan tarkastella kotitaloutena, sukulaisuussuhteiden kautta, sukupuolisuhteiden näkökulmasta tai kasvatukseen ja huolenpitoon liittyvien sukupolvisuhteiden kautta. Perhe voi myös tarkoittaa samassa asunnossa asuvia henkilöitä. (Rantala 2002, 13.) Näiden näkökulmien lisäksi on vielä kunkin yksilön oma käsitys siitä, mikä on hänen perheensä ja keitä siihen kuuluu. Perhetyössä perheeksi katsotaan usein lapsi ja hänen viralliset huoltajansa. Virallinen huoltaja voi olla lapsen biologinen vanhempi, mutta myös perheen ulkopuolinen henkilö, jolle on määrätty lapsen huoltajuus. (Vilén, Hansen, Janhunen, Kytöpuu, Salo, Seppänen P., Seppänen S. & Tapio 2010, 10, 11.)

Perheet syntyvät siteistä ja suhteista, joita säätelevät valinta ja vapaaehtoisuus sekä yhteiskunnan normit ja lait. Useimmiten niihin kuuluu eri sukupuolta ja sukupolvea edustavia ja eri-ikäisiä jäseniä. Perhe-käsitteeseen liitetään monia ominaisuuksia ja määreitä, mutta kukin perhe on omanlaisensa. Ihmisten erilaisuus ja yksilölliset elämäntaparatkaisut ovat tuoneet kirjoa perhejärjestelyihin. (Rönkkö & Rytönen 2010, 10, 16.) Perheen yhteistä aikaa on vähän, koska perheenjäsenten elämä suuntautuu nykyään yhä enemmän jokaisen oman elämäntilanteen ja menojen mukaisesti. (Rönkä, Malinen & Lämsä 2009, 16,17.) Eri perheenjäsenten tunteet ja tarpeet eivät aina ole sovittavissa yhteen. Perheen hyvinvointia uhkaavat monet arjen haasteet. (Sevón & Malinen 2009, 228.)

2.1 Äitiyden ja vanhemmuuden haasteet

Vanhemmaksi tulemiseen liittyy sosiaalisia ja kulttuurisia merkityksiä, jotka vaikuttavat voimakkaasti etenkin naisen elämään jo ennen lapsen syntymää. Vaikka vastuu lapsen hoidosta ja hyvinvoinnista on kummankin vanhemman tehtävä,

vä, mielletään se useimmin kuuluvaksi enemmän äitiyteen kuin isyyteen. Useat tutkimukset ovat osoittaneet, että äidit kantavat suurimman osan lapsen liittyvästä vastuusta. (Sevón & Huttunen 2002,72.) Äitiyteen liittyy paljon uskomuksia, odotuksia ja paineita. Äidin odotetaan olevan täydellinen: voimakas ja pysyvä, uhrautuva ja rakastava, kasvattajana kärsivällinen ja määrätietoinen, lempeä, mutta myös ankara. Äiti pitää kodin koossa ja vastaa sen onnellisuudesta. Äitiys velvoittaa paljon, eikä paineisiin vastaaminen käy helposti. Seurauksena voi olla, että äiti kokee kyvyttömyyden tunnetta, voimattomuutta ja syyllisyyttä, kun odotusten sovittaminen arkeen ei onnistu. (Ojanen 2006,126.) Epäonnistumisen leima ja häpeän tunne kuluttavat äidin voimavaroja. Äitiyteen liitettyjen velvoitteiden takia, se on myös julkisen kiinnostuksen ja tarkkailun kohde. Kiinnostus ja huoli heräävät etenkin silloin, kun äiti näyttää epäonnistuvan tehtävässään tai toimii vastoin äitiyden ihanteita. (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen 2012, 42.)

Äidin jaksamista koettelee myös lapsen kanssa yksin jääminen. Sukulaissuhteet voivat olla etäisiä, ystävät kiinni työelämässä tai samanlaisessa elämäntilanteessa. Äidin päivittäiseksi tueksi jää vain isä. Jos isä ei kannata riittävästi vastuuta, käy arki äidille raskaaksi ja myös parisuhde on koetuksella. (Sevón & Huttunen 2002, 95.) Kotityöt ja lastenhoito kuormittavat naisten perheaikaa, joten he eivät pääse palautumaan rasituksesta samalla tavalla kuin miehet (Rönkä, Laitinen & Malinen 2009,222). Mikään syy yksinään ei tee äidistä riittämätöntä, vaan syyt ovat monimutkaisia ja niitä voi olla useita (Järvinen ym. 2012,42).

Vanhemmuus on vanhemman ja lapsen välisen suhteen perusta, jolla on suuri vaikutus lapsen kehitykseen ja hyvinvointiin. Vanhemman tehtävänä on olla huoltaja, rakkauden antaja, elämän opettaja, rajojen asettaja sekä ihmissuhdeosaaja. (Joronen 2006, 44, 46, 54.) Monet vanhemmat kokevat tehtävänsä työläänä ja vaativana. Vanhemman rooli ei ole enää selkeä kulttuurinen isän tai äidin rooli, vaan yhä useammin käytäntö, josta neuvotellaan keskenään tai josta sovitaan virallisesti. (Kääriäinen 2008.) Neuvoteltavia asioita ovat niin vanhemmuuteen liittyvät tehtävät kuin ajankäyttökin (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen 2012, 40).

Perinteiset uskomukset, asiantuntijatieto ja media välittävät mallia, jota vasten vanhemmat peilaavat omaa vanhemmuuttaan (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen 2012, 40). Vanhempana oloon heijastuvat omat lapsuudenkokemukset saadusta huolenpidosta ja kasvatuksesta (Tamminen 2004, 71). Lapselle vanhemman tapa olla vanhempi välittyy sekä kasvatuskäytäntöinä että vuorovaikutuksen tunneilmastona, ilmeinä, eleinä ja yleisenä suhtautumisena lapseen. Tällä on vaikutusta lapsen kehityksen eri osa-alueille, esimerkiksi sosiaalisiin taitoihin ja itsetuntoon. (Kivijärvi, Rönkä & Hyväluoma 2009, 49, 51.)

Henkinen hyvinvointi on tärkein äitiyteen ja koko vanhemmuuteen vaikuttava tekijä. Siihen liittyy kuitenkin tekijöitä, jotka kuluttavat voimavaroja. Vanhemmuus voi tuntua elämää rajoittavalta niin, ettei vanhempi koe voivansa toteuttaa itseään muilla elämän alueilla. Lasten kasvattaminen tuntuu vaikealta ja vanhempi kokee voimattomuuden tunnetta. Pienet, arkiset haasteet, kuten sotkujen siivoaminen ja sisarusten riitojen selvittely, voivat kasautua ja niiden yhteisvaikutus tuntua voimakkaalta stressiltä. Näiden normaaliin lapsiperheen arkeen kuuluvien haasteellisten hetkien lisäksi vanhemmuuteen vaikuttavat suuret elämänmuutokset. Köyhyys, työttömyys, läheisen kuolema ja sairaudet sekä perheen hajoaminen heikentävät vanhemmuutta ja vaikuttavat lapsen ja vanhemman väliseen vuorovaikutukseen ja sen kautta lapsen kehitykseen. Stressi vähentää vuorovaikutuksen positiivisuutta ja mielihyvää, lisäksi vanhemmat käyttävät stressaantuneina herkemmin tiukempia kurinpitomenetelmiä. (Kivijärvi, Rönkä & Hyväluoma 2009, 56–58.)

2.2 Avioerot ja uusperheet

Eroaminen on yleistä, noin joka toinen avioliitto päättyy eroon, ja sillä on vaikutuksensa lapsiin ja heidän hyvinvointiinsa sekä suhteisiinsa muualla asuvaan vanhempaan. Vaikka avioliitto päättyy, vanhemmuutta ei voi lopettaa, vaan siihen liittyvistä käytännöistä, kuten lapsen asumisesta ja huoltajuudesta, on neuvoteltava uudelleen ja ratkaistava ne lapsen edun mukaisesti. (Hokkanen 2002, 119, 121, 122.) Huollon ja tapaamisoikeuden tarkoitus on turvata lapsen oikeus ylläpitää suhdetta kumpaankin vanhempaan. Huoltajuus voidaan toteuttaa joko

yhteishuoltajuutena tai yksinhuoltajuutena. (Vilén, Hansen, Janhunen, Kytöpuu, Salo, Seppänen P., Seppänen S. & Tapio 2010, 14.) Asumissopimuksista suurin osa tehdään äidin luona asumisesta, mutta voidaan sopia myös lapsen asumisesta vuoroviikoin kummankin vanhemman luona (Forss & Säkkinen 2012, 3). Tosin lapsen näkökulmasta tarkasteltuna kahden kodin malli on saanut kritiikkiä siitä, ettei lapsella ole selkeää kotia. Vanhemmille se taas on mielekäs tapa toteuttaa yhteistä vanhemmuutta, mikäli heidän keskinäiset välinsä ovat asialliset. (Hokkanen 2002, 124.) Yksinhuoltajaperheiden määrää on avioerojen lisäksi lisännyt mahdollisuus hankkia lapsia ilman parisuhdetta. Nämä perheet ovat useimmiten äidin ja lasten muodostamia. (Vilén, Hansen, Janhunen, Kytöpuu, Salo, Seppänen P., Seppänen S. & Tapio 2010,13.)

Suomessa joka kymmenes lapsi asuu uusperheessä (Lammi-Taskula 2011, 19). Uusperheeseen kuuluu pariskunnan yhteisten lasten lisäksi myös jommankumman tai molempien aiemmista suhteista olevia lapsia, jotka asuvat taloudessa joko koko ajan tai osan aikaa. Uusperheen elämään tuo haasteellisuutta perheenjäsenten väliset suhteet: lasten suhde uusvanhempaansa ja tämän lapsiin sekä aikuisten keskinäinen suhde. Joustavuutta vaaditaan, kun lähiympäristö ja yhteiskunta luovat vielä omat lisäpaineensa erityisesti uusperheiden äiti-puolille, joiden tulisi osata kasvattaa lapsipuoliaan kilpailematta lasten biologisten äitien kanssa. (Vilén ym. 2010, 14–15.)

Avioeroilla ja vanhempien uusilla liitoilla voi olla monia lapsen elämään vaikuttavia seurauksia. Huonolaatuinen avioliitto vaikuttaa epäsuotuisasti lasten ja vanhempien suhteisiin, mutta avioero ei vaikuta äitien tunteisiin lapsiaan kohtaan, kun taas isien suhde lapsiin välittyy eron kautta. Eron jälkeen isä saattaa olla niin poissa tolaltaan ja ikävissään, että katsoo paremmaksi välttää lasten tapaamista. Äiti voi myös asettaa tapaamiselle ehtoja. Isän ja lasten suhde on usein herkkä sille, kuinka ero hoidetaan, esimerkiksi eron liittyvät raha-asiat ja maksut tuottavat herkästi katkeruutta. Isät voivat vähentää lasten tapaamista myös uuden liiton solmittuaan, koska haluavat panostaa uusiin perhevelvoitteisiinsa. Äidin uusi liitto taas voi saada isän tuntemaan itsensä torjutuksi tai jopa korvatuksi. (Hokkanen 2002, 134–136.)

2.3 Lasten käytöshäiriöt

Vanhempien hyvä parisuhde on merkittävimpiä lapsen kasvua ja hyvinvointia edesauttavia tekijöitä. Vanhempien riitainen suhde ja konfliktit, ja etenkin tapa, jolla ongelmia ratkotaan, heijastuvat lapseen monin tavoin. Varsinkin silloin, kun riidat koskevat lasta itseään, voi seurauksena lapselle olla epäsosiaalista käyttäytymistä, ahdistusta, kaverisuhteiden ongelmia, muutoksia tunne-elämässä ja jopa fysiologista reagoitua. Vanhempien riidat huonontavat perheilmapiiriä ja heikentävät lapsen emotionaalista turvallisuuden tunnetta. Vanhempien riitely vaikuttaa erityisesti perheen isompiin lapsiin, jotka sen seurauksena saattavat kärsiä masennusoireista ja käytösongelmista. (Salo 2009, 104, 107, 108.)

Kaikki käytöshäiriöt eivät kuitenkaan johdu vanhempien epäsopuisasta suhteesta. Riskitekijöitä sisältyy myös sosioekonomisiin tekijöihin, kuten etniseen ryhmään, työttömyyteen, perheen kokoon ja tulotasoon. Myös vanhempien mielen-terveysongelmat ja ahdistuneisuus sekä masennus vaikuttavat lapseen. Lisäksi stressaavat elämän tapahtumat altistavat lasta psyykkisille ongelmille. Varsinkin monien riskitekijöiden kasautuminen altistaa lapsen käytöshäiriöille. (Salo 2009, 109.)

Käytöshäiriöiden syyt voivat siis olla moninaiset. Ne voivat olla reaktio perheen tai ympäristön tilapäiseen stressiin, mutta niiden taustalla voi olla myös ADHD (aktiivisuuden ja tarkkaavaisuuden häiriö), masennus tai jopa kaksisuuntainen mielialahäiriö. Käytöshäiriöt ilmenevät aggressiivisuutena, sääntöjen rikkomisena, valehteluna ja varasteluna tai toisen omaisuuden tahallisen vahingoittamisena. Käytöshäiriöt ovat viime vuosina lisääntyneet. (Huttunen 2012.) Tavallisia ovat myös lasten uhmakkuushäiriöt, jotka koettelevat vanhempien psyykkistä sietokykyä. Uhmakkuushäiriö on eri asia kuin normaaliin kehitykseen kuuluvat uhmaiät. Uhmakkuushäiriölle on tyypillistä muun muassa selkeästi ikään nähden poikkeava tottelemattomuus, toistuva maltin menetys ja riitely vanhempien kanssa, vihaisuus ja pahantuulisuus, toisten ärsyttäminen ja ilkeys sekä kieltäytyminen sääntöjen noudattamisesta. (Huttunen 2011.)

2.4 Työ ja perhe

Suomalainen yhteiskuntapolitiikka korostaa työelämään osallistamista ja työurien pidentämistä. Työn katsotaan olevan paras keino torjua köyhyyttä ja ehkäistä syrjäytymistä. Työllisyydellä tuetaan myös sosiaaliturvajärjestelmän rahoitusta. (Kauppinen, Saikku & Kokko 2010, 234.) Kasvavat vaatimukset ja jatkuvat muutokset tekevät kuitenkin työn ja perheen yhteen sovittamisesta vaikeaa. Työelämä on koventunut: kiire, kilpailu ja tulostavoitteet ovat lisänneet työmäärää ja myös työn epävarmuus on lisääntynyt. Vaikka perhearvot koetaankin tärkeiksi, ihmiset ovat työhön sitoutuneita. Ne, joilla on työtä, tekevät sitä paljon. Erityisesti työtunnit kasautuvat lapsiperheiden isille, joiden on ansaittava enemmän, kun äiti on kotona hoitamassa lapsia. (Kinnunen & Mauno 2002, 99–100, 104.)

Työpaineet ja -väsymys, ilta- ja matkatyöt sopivat huonosti perheen arkeen ja haittaavat perheen elämää (Helminen 2006, 18). Sitoutuminen sekä perheeseen että työhön voi tuki monipuolistaa yksilön persoonallisuutta ja lisätä sosiaalista pätevyyttä, kun hän hallitsee useita rooleja. Lisäksi kummaltakin elämänalueelta voi oppia taitoja, jotka ovat hyödynnettävissä toisella elämänalueella. Toisaalta taas jos yksilön voimavarat eivät riitä työn ja perheen vaatimuksiin, synnyttää niiden yhteen sovittaminen ristiriitoja. Työ voi olla henkisesti kulluttavaa, jolloin läsnäoloon kotona ei jää energiaa tai työ vie aikaa perheeltä. Työnteko ei aina ole sidottu aikaan ja paikkaan, vaan työtä voidaan tehdä kotoa käsin. Työntekijällä voi myös olla paineita tehdä ylitöitä. Ristiriitoja voivat tuoda lisäksi erilaiset käyttäytymisodotukset töissä ja kotona. (Kinnunen & Mauno 2002, 102, 105.)

Työ koettelee myös vanhemmuutta, jos aikaa ei jää lasten arkeen osallistumiseen. Usein lapset ovat yksin ilman valvontaa iltapäivisin, mikä saattaa tuoda heille turvattomuuden tunnetta ja johtaa ongelmiin. Työn ylikuormittavuus lisää vanhempien pahoinvointia, joka heijastuu lapsen ja vanhemman välisiin suhteisiin, mikä saattaa näkyä jopa lapsen pahoinvointina. Pitkää työpäivää tekevät, kiireiset, työhönsä uppoutuneet vanhemmat eivät ehdi eivätkä jaksa panostaa lapsiinsa ja heidän kuulemiseensa. Työssä koettu väsymys heijastuu riittämät-

tömyyden ja voimattomuuden tunteina lastenkasvatuksessa, ja lapsi jää vaille ohjausta. (Kinnunen & Mauno 2002, 106, 109.) Koska perhe koostuu useista jäsenistä, joilla on erilaiset tarpeet ja toiveet elämänrytmistä, aiheuttaa se perheen arkeen hankausta. Varsinkin siirtymätilanteet, kuten aamulähdöt ja kotiintulot koetaan hankalina. (Rönkä, Malinen & Lämsä 2009, 16.)

2.5 Vähävaraisuus lapsiperheissä

1990-luvun lama aiheutti perheiden eriarvoistumista. Talouskasvu jakaantui epätasaisesti, mikä johti tuloerojen kasvuun. Tulotason lasku kohdistui etenkin lapsiperheisiin, joiden määrä alimmissa tuloluokissa kasvoi. Yhteiskunnan säästötalkoot heikensivät perhepoliittisia tulonsiirtoja ja lapsiperheiden palveluja leikattiin samaan aikaan kun perheiden avuntarve kasvoi. Pienituloisten kotitalouksien määrä lisääntyi ja se kasvaa edelleen, heikoimmassa asemassa ovat yhden huoltajan perheet ja monilapsiset perheet. (Törrönen 2012, 19, 23; Lammi-Taskula & Salmi 2009, 210.) Kovimmin talousvaikeudet koettelevat pienten lasten perheitä, jotka ovat riippuvaisia tulonsiirroista yleensä äitien ollessa tilapäisesti poissa työelämästä. Niukkuus syntyy työn ja perheen yhdistämisen ratkaisemiseen käytetyistä keinoista, kuten osa-aikatyöstä ja kotihoidontuella lasten hoitamisesta, jolloin pois jäävä ansiotulo korvataan reaaliarvoltaan heikentyneellä tulonsiirrolla. (Lammi-Taskula & Salmi 2009, 210.)

Jatkuvan talouskasvun vaatimus vie työpaikkoja sinne, missä työvoima on halvempaa. Tästä on seurauksena työttömyyttä. Työttömyys puolestaan lisää köyhyyden ja syrjäytymisen riskiä. Toimeentulon epävarmuus, suhteellinen köyhyys ja syrjäytyminen kuluttavat ja uuvuttavat vanhempia, mikä pahimmillaan johtaa mielenterveyden ongelmiin ja päihteiden käyttöön. Lasten elämässä köyhyys ja vanhempien ongelmat näkyvät muun muassa ahtaasti asumisena ja harrastus- ja lomailumahdollisuuksien puuttumisena sekä käytöshäiriöinä. (Törrönen 2012, 23–24, 30.)

Työttömyydellä on yhteys monenlaisiin hyvinvointia heikentäviin ongelmiin. Se koettelee paitsi taloutta, myös itsetuntoa ja minäkuvaa, etenkin jos se on ollut

vahvasti työhön sidoksissa. Työttömyyden myötä katoaa säännöllinen päiväohjelma, ja sosiaaliset verkostot muuttuvat, kun kontaktit oman perheen ulkopuolelle vähenevät tai lakkaavat kokonaan. (Kauppinen, Saikku & Kokko 2010, 235.) Työttömyydellä ja huono-osaisuudella on myös taipumus periytyä. Lapsuudessa koettu huono-osaisuus jopa korostuu aikuisiällä etenkin niillä elämänalueilla, joilla vaaditaan sosiaalista pääomaa ja elämänhallintaa. Toimeentulotuella voidaan helpottaa perheen taloudellista toimeentuloa, mutta sosiaalisen pääoman rakentumiseen tarvitaan toisenlaista panostusta, kuten aitoa välittämistä ja aikaa. (Helminen 2006, 24.)

Vaikka lamavuosien jälkeinen perheiden hyvinvointi onkin parantunut, voi osa lapsista ja perheistä edelleen huonosti, ja joidenkin pahoinvointi lisääntyy entisestään. Kasautunut pahoinvointi näkyy esimerkiksi uni- ja mielenterveyden häiriöiden lisääntymisenä, lastensuojelun avohuollon asiakasmäärien kasvuna, lisääntyneinä huostaanottoina sekä kasvatus- ja perheneuvolapalvelujen kysynnän kasvuna. (Lammi-Taskula & Salmi 2009, 199.)

3 Lastensuojelu

Lastensuojelu on lakisääteistä toimintaa, jonka velvollisuus on auttaa, kun lapsella tai perheellä esiintyy ongelmia (Pösö 2007, 65). Lastensuojelulain (417/2007) mukaan sen piiriin kuuluu lastensuojelutarpeen selvitys, avohuollon tukitoimet, lapsen kiireellinen sijoitus ja huostaanotto sekä niihin liittyvät sijais- ja jälkihuolto. Lastensuojelupalvelujen tarkoituksena on vahvistaa vaikeuksissa olevia perheitä ilman, että perheet kokevat häpeää tai avuttomuutta. Lastensuojelun keskeiset arvot ja ammatillinen osaaminen liittyvätkin juuri hienovaraisuuteen ja palvelujärjestelmän monipuolisuuteen. (Hurtig 2003, 173.)

Lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun tavoitteena on ehkäistä lapsen ja perheen ongelmia ja puuttua niihin mahdollisimman varhain, sekä tarvittaessa ohjata heidät lastensuojelun piiriin. Koska lastensuojelun tarvetta arvioidessa on

ensisijalla aina lapsen etu, pyritään turvaamaan lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön sekä tasapainoiseen kasvuun ja kehitykseen. (Räty 2012, 9.)

Yhteiskunnalla on vastuu lasten perusoikeuksien toteutumisesta ja siitä, että vanhemmat saavat tukea lasten kasvatukseen. Lain lähtökohtana on se, että perheenjäsenet ovat ensisijaisia asiantuntijoita yhteistyön etenemisessä. (Taskinen 2010, 11.) Laki velvoittaa tekemään yhteistyötä perheen kanssa silloin, kun on tullut esiin huoli, että lapsen kehitys uhkaa vaarantua. Lapsia on kohdeltava aina tasa-arvoisesti yksilöinä, ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin päätöksiin ja niiden suunnitteluun. (Taskinen 2007, 14–15.) Joskus perhe voi tarvita pitkäaikaistakin tukea ja kannattelua, jotta lapsen kotona asuminen olisi mahdollista. Perhettä pyritään tukemaan, mutta myös kontrolloimaan, jotta vältettäisiin perheen tilanteen paheneminen entisestään. (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen 2007, 34, 43.)

3.1 Lastensuojelun avohuolto

Lastensuojelun avohuollon tukitoimia tarvitaan, kun peruspalvelujen mahdollisuudet auttaa perhettä eivät riitä, ja kasvuolot vaarantavat lapsen tai nuoren kehityksen. Samoin on toimittava, kun lapsi tai nuori itse vaarantaa omaa terveyttään tai kehitystään käyttäytymisellään. Lastensuojelutyön avohuolto perustuu vapaaehtoisuuteen, ja palvelujen sekä tukitoimien järjestämisessä pyritään ottamaan huomioon lasten ja vanhempien toiveet ja mielipiteet. (Räty 2012, 9.)

Lapsen hyvinvointi on ensisijaisesti vanhempien ja muiden huoltajien vastuulla, mutta kunnan viranomaisten on seurattava ja edistettävä lasten ja nuorten hyvinvointia, poistettava kasvuolojen epäkohtia sekä ehkäistävä niiden syntymistä ja tarvittaessa ryhdyttävä toimenpiteisiin. Mikäli toimenpiteisiin ryhdytään, tulee aina ensisijaisesti käyttää avohuollon tukitoimia. Avohuollon tukitoimien tarkoitus on tukea perheiden arjessa selviytymistä. Perheen tukeminen ja lasten suojeleminen voivat alkaa jo raskauden aikana. Perheessä tapahtuvat lapsen laiminlyönnit eivät ole enää perheen yksityisiä sisäisiä asioita. (Lastensuojelulaki 417/2007.) Tukitoimiin voidaan ryhtyä vain lapsen huoltajan ja 12 vuotta täyttä-

neen lapsen suostumuksella. Lapsille, jotka ovat 12 vuotta täyttäneitä, on varattava oikeus tulla kuulluksi heitä koskevassa lastensuojeluasiassa. (Lammi-Taskula 2011, 84.)

Avohuollon tukitoimet järjestetään asiakassuunnitelman perusteella (Taskinen 2007, 41). Ne vaihtelevat lapsen ja perheen ongelmien mukaan ja myös kunnan palveluresurssien mukaan. Perheen kanssa voidaan yhdessä etsiä ja kokeilla sopivia ja mieluisia tukimuotoja, jotka turvaavat lapsen ja perheen hyvinvointia. (Taskinen 2010, 70, 71.) Avohuollon palvelu- ja tukitoimia voidaan kohdistaa joko yksin lapselle, perheen vanhemmille tai koko perheelle. Palveluja ja tukitoimia on mahdollista kohdistaa myös jälkihuollon piirissä olevaan lapseen tai nuoreen. (Räty 2012, 270.) Sosiaalityöntekijän tai muun lastensuojelutyöntekijän on tärkeää tavata lasta riittävän usein (Taskinen 2007, 41).

Ensisijaisesti perhettä pyritään auttamaan heidän omassa kodissaan (Lammi-Taskula 2011, 84). Myös läheisten ihmissuhteiden turvaaminen on tärkeää. Toimeentulotuella ja ehkäisevällä toimeentulotuella voidaan perhettä tukea rahoituksesta (Taskinen 2007, 43.) Taloudellista tukea voidaan myöntää esimerkiksi lapsen tai nuoren koulunkäyntiin, harrastuksiin ja työhön sijoittumiseen. Riittävän suuruinen tuki, joka tulee tarpeeksi ajoissa, voi ehkäistä suurempia ongelmia. (Taskinen 2010, 70–71.) Myös lain mukaan lapsen ja perheen toimeentulo ja asuminen on turvattava. Avohuollon tukitoimet voivat olla myös eitaloudellisia, kuten perheelle saatu tukihenkilö tai -perhe sekä erilaiset terapiapalvelut. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

3.2 Lastensuojelun avohuollon asiakkaat

Peruspalvelujen ohentuessa ovat lastensuojelun avohuollon piirissä olevien lasten ja nuorten määrät lisääntyneet. Lisäksi lapset ovat saatavan avun suhteen eriarvoisessa asemassa maan eri osissa alueellisen ja kuntien välisen erilaistumisen sekä palvelujen kirjon lisääntymisen vuoksi. (Heino 2008, 3, 11.) Bardy, Salmi ja Heino (2002, 90) toteavat, että parhaimmillaan kunnalla tulisi olla tarjolla räätälöityä sosiaalityötä sekä monipuolinen valikoima avohuollon palveluja

erilaisille perheille. Lastensuojelun avohuollon asiakasmäärä on kymmenessä vuodessa kaksinkertaistunut (Heino 2009, 199). Vuonna 2011 lastensuojelun avohuollon asiakkaina oli 81 500 lasta ja nuorta, määrä oli 3 % edellisvuotta suurempi. Lisääntyneisiin asiakasmääriin on osaltaan vaikuttanut lastensuojelun madallettu ilmoittamiskynnys sekä myös lastensuojelun tuen tarjoaminen entistä varhaisemmassa vaiheessa. (Kuoppala & Säkkinen 2012, 8.) Lastensuojelun asiakkaina tulleet lapset ja perheet ovat usein myös muiden sosiaalipalvelujen piirissä (Heino 2009, 199). Asiakasperheiden tilanteet voivat olla vaikeita ja pahasti kriisiytyneitä, lasten ja vanhempien väliset suhteet ovat muodostuneet rikkonaisiksi (Myllärniemi 2007, 9). Asiakkuuden taustalla on usein myös jaksamattomuutta, perheristiriitoja, riittämätöntä vanhemmuutta, avuttomuutta ja osaamattomuutta, sekä mielenterveysongelmia tai päihteidenkäyttöä. Asiakasperheissä ongelmat ovat usein hyvin kärjistyneitä, kasaantuneita, ja tilanne perheessä voi olla hyvin kaoottinen. Huolta herättävät myös vanhempien jaksaminen, perheväkivalta, perheen vuorovaikutusongelmat, lasten käytöshäiriöt tai koulunkäyntiongelmien sekä kasvatukseen liittyvät ongelmat. (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä, Virolainen 2007, 46–47.)

Kun asiakkaana on lapsi tai nuori, voi ongelmien syynä olla lasten ristiriidat vanhempien kanssa, kouluvaikeudet, psyykinen ja fyysinen pahoinvointi, vammaisuus, kehitysviivästymä tai pelkästään rajattomuus ja väsyneisyys. Lapset, jotka tulevat lastensuojelun asiakkaina, asuvat usein köyhissä perheissä. (Heino 2009, 65, 67.) Lapset vanhempineen tarvitsevat ohjausta ja neuvontaa, intensiivistä tukea arjessa pärjäämiseen sekä pitkäaikaista tukea ja jopa erilaista kuntoutusta mahdollisuuksien mukaan (Myllärniemi, 2007, 9).

4 Lastensuojelun perhetyö

Perhetyö määritellään uudessa lastensuojelulaissa yhdeksi avohuollon tukitoimeksi ja siihen kohdistuu erilaisia lastensuojelullisia odotuksia. Sen avulla toivotaan esimerkiksi huostaanottojen vähentyvän. Perhetyön myötä perheiden han-

kalat tilanteet tulevat usein näkyviksi. (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen 2007, 12.) Perhetyön odotetaan rakentavan siltaa perheiden tarpeiden ja palvelujärjestelmän perinteisten auttamistapojen välille. Se on työtä, jossa arkisuus, jatkuvuus ja intensiivisyys voivat toteutua. Perhetyön toimintamuotoja voidaan sijoittaa sen mukaan, mihin tilanteeseen ja tarpeeseen ne on suunniteltu, mitkä ovat työn tavoitteet, millaisia ovat lähestymistavat tai missä työtä toteutetaan. (Hurtig 2003, 25–26.)

Lastensuojelun perhetyö keskittyy perheen kanssa työskentelyyn. Toiminnalla on tavoitteet ja suunnitelmat, ja siihen nimetyt työntekijät tai tiimi suorittavat tehtävänsä omalla työtavallaan. Työlle on määritelty oma paikka ja toimenkuva organisaatiossa. (Rönkkö & Rytönen 2010, 31.) Sitä on myös järjestettävä mihin vuorokauden aikaan tahansa (Kettunen, Ihalainen & Heikkinen 2004, 65).

Perhetyön lähtökohtana pidetään perheiden elämästä lähteviä tarpeita. Ne liittyvät usein lasten kehitys- ja kasvatuskysymyksiin, elinolojen järjestämiseen, vanhemmuuden tukemiseen tai perheen toimintakykyyn ja hyvinvoinnin lisäämiseen. (Rönkkö & Rytönen 2010, 27.) Perhelähtöisessä työssä pidetään tärkeänä sitä, että perheenjäsenet itse määrittelevät voimavarojaan ja tarpeitaan ja asettavat tavoitteita itselleen. (Vilén, Hansen, Janhunen, Kytöpuu, Salo, Seppänen P., Seppänen S. & Tapio 2010, 27). Perheellä on myös oikeus määritellä itse, keitä perheeseen kuuluu ja keitä työskentelyssä on mukana. Perhe on oman tilanteensa asiantuntija, jonka arvojen ja kokemusten sekä voimavarojen pohjalle perhetyö rakentuu. (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä, Virolainen 2007, 24.)

4.1 Lastensuojelun perhetyö tukitoimena

Perhetyössä perheitä kohdataan heidän omissa kodeissaan. Koti henkisenä ja fyysisenä tilana on aina perheen omaa yksityisaluetta, jonka rajat perhe itse määrittelee. Luottamuksellinen ja kunnioittava ilmapiiri ovat ensiarvoisen tärkeitä lähtökohtia kotona tehtävälle työlle, sillä jokaisen perheen ja perheenjäsenen tarina on erilainen ja yksilöllinen. (Rönkkö & Rytönen 2010, 277; Vilén, Han-

sen, Janhunen, Kytöpuu, Salo, Seppänen P., Seppänen S. & Tapio 2010, 28.) Kun perhetyötä toteutetaan arkisena apuna perheen kotona, perhetyöntekijä voi osallistua kodin askareisiin, samalla havainnoiden ilmapiiriä ja seuraten arjen sujumista. Keskustelun ja ohjaamisen ajatellaan myös tapahtuvan luontevimmin perheen omassa kodissa. (Vilen ym. 2010, 28.) Perheen luonnollista ympäristöä, kotia, arvostetaan ammatillisen avun ja kohtaamisen paikkana. Perheen kodissa työskenneltäessä korostuvat arkisuus, luontevuus, tasavertaisuus ja palvelun saatavuus (Hurtig 2003, 116.)

Kotona tehtävä työ mahdollistaa perheen ainutlaatuisuuden tavoittamisen sekä luo perheen ja työntekijän välisen suhteen rakentumiselle edulliset lähtökohdat. Lisäksi työssä voidaan korostaa ammattilaisen ja perheen välistä suhdetta, perheen sisäisiä suhteita tai työskentelyn yleistä kokonaisvaltaisuutta. Kotona tehtävä perhetyö mahdollistaa myös työskentelyn sisällöllisen joustavuuden. Perhetyössä on tärkeää huomioida, että jokaisella perheellä on oma lähtökohtien ja yhteisen historiansa muovaama kulttuuri. Perheen omaan kulttuuriin vaikuttavat perheen ja sen jäsenten sosiaaliset, koulutukselliset, taloudelliset ja fyysiset ominaispiirteet. Perheen ainutlaatuisuuden tavoittaminen on perhetyössä tärkeää ja usein vaikeampaa muualla kuin kotona. (Hurtig 2003, 118–119.)

Kotona työskennellessä tulee aina huomioida lapset erikseen. Jos kotona työskentelyn tavoitteena on keskustella aikuisten kesken, lapsille varataan omaa tekemistä mahdollisesti toisen perhetyöntekijän kanssa. Perhetyö kodeissa on paljolti keskustelevaa tukea, jolloin se painottuu ohjaukseen ja neuvontaan. (Vilen ym. 2010, 218.) Perheen kanssa voidaan käydä yhdessä läpi asioita, joihin he mielestään tarvitsevat apua ja tukea, ja pohtia, mitä tahoja he tarvitsevat avukseen. Perheenjäseniä voidaan auttaa itse löytämään ja luomaan heille sopivia ratkaisumalleja tilanteisiin. (Rönkkö 2010, 41–42.) Kotona tehtävä työ nähdään hyvänä mahdollisuutena intensiiviselle perhetyölle (Myllärniemi 2007, 9).

Perhetyö tarjoaa perheelle tukea ja opastusta erilaisissa arjen asioissa. Vanhempia pyritään tukemaan heidän kasvatustehtävässään, samalla voidaan arvioida yhdessä vanhemmuutta ja järjestää lapselle hänen hyvinvointiaan tukevaa toimintaa. (Räty 2012, 279–280.) Myös perheenjäsenten harrastuksiin tu-

tustumalla voidaan tukea erilaisten sosiaalisten taitojen hallintaa (Rönkkö & Rytönen 2010, 42). Erilaiset vertaisryhmät tai loma- ja virkistystoiminta tuovat elämyksiä, jotka antavat voimavaroja pulmien ratkaisemiseen (Hurtig 2003, 28). Ongelmatilanteiden selvittämiseksi voidaan käyttää myös läheisneuvonpitoa, verkostotyö- ja toiminnallisia menetelmiä (Taskinen 2007, 42–43).

Toiminnallisesti painottuneessa perhetyössä keskitytään keskustelun sijasta erilaiseen tekemiseen. Taustalla on ajatus, että keskustelu ei välttämättä ole ainoa, eikä edes paras tapa synnyttää muutoksia ajattelutapoihin ja toimintaan. (Hurtig 2003, 28.) Jos asiakkaalta puuttuu taito keskustella ja analysoida tilannetta tai hänellä ei ole voimavaroja siihen, voidaan hänen toimintakykyään vahvistaa toiminnan kautta. Teot ja toimiminen ovat parempia keinoja myös silloin, kun perheen vuorovaikutusmallit ovat sen kaltaisia, että puheen merkitys on olematon tai häilyvä. Konkreettinen apu ja yhdessä puuhastelu ovat hyvä keino luoda pohjaa luottamukselle ja keskustelulle. Toiminnallisuus voi myös tarkoittaa asiakkaan aktivoimista harrastuksiin. (Myllärniemi 2007, 31.)

Toiminnan kohteena on useasti lapsen ja vanhempien välinen vuorovaikutussuhde sekä perhedynamiikka eli perheen toimiminen arjessa, roolit perheessä, arjen sujuminen ja arjessa jaksaminen. Vanhemmuuden tukemisessa tavoitellaan riittävän vahvaa vanhemmuutta, jossa lasten tarpeisiin vastataan tietyllä tavalla. Tavoitteena on, että lapsen tarpeet ovat vanhemmille tärkeitä ja ymmärrettäviä. (Myllärniemi 2007, 7.)

Perhetyö on yhteiskunnallista ja sosiaalista työtä, jossa tavoitteena on ratkaista tai ennaltaehkäistä perheiden arkielämässä esille tulleita haastavia tilanteita ja ongelmia, ja edistää näin perheen hyvinvointia. Sille ei ole olemassa yhtä tarkkaa määritelmää tai vakiintunutta työmuotoa: se on toisaalta asiakasperheiden epävirallinen tuki, toisaalta taas perheiden laajempi tuki ja puuttumista perheiden elämään erilaisten virallisten väliintulojen avulla. Perhetyöllä voidaan tarkoittaa lastensuojelullisia, perheterapeuttisia tai ennaltaehkäiseviä palveluja tai lähestymistapaa ja työmenetelmää, jolloin varhainen tuki ja ennaltaehkäisy painottuvat. Perhetyötä ohjaavat sosiaali- ja terveydenhuollon keskeiset periaatteet

ja eettiset ohjeet: asiakaslähtöisyys, perhelähtöisyys ja lapsilähtöisyys. (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen 2007, 10–15, 17.)

4.2 Lastensuojelun perhetyön periaatteet

4.2.1 Asiakaslähtöisyys

Sosiaalityön asiakassuhde on vuorovaikutussuhde. Positiivisessa vuorovaikutuksessa ensikontakti asiakkaaseen on erittäin merkittävä. Ilmapiiri ja siinä viestittyvä arvostus luovat pohjaa hyvälle kanssakäymiselle. Vuorovaikutuksessa valinnat ratkaisevat paljon, oman toimintatavan tiedostaminen ja avoin oppiva asenne vievät eteenpäin. (Pohjola 1999, 85–87.) Perhetyön asiakastilanteiden vuorovaikutuksessa tarvitaan joustavuutta, vähemmistöjen omien kulttuuristen voimavarojen huomioimista sekä kykyä erottaa kulttuuri ja yhteiskuntasidonnaiset tekijät yksityiskohtaisista tekijöistä. Jokaisen asiakassuhteen tulee rakentua yksilöllisesti niin, että asiakas otetaan osaksi työskentelyprosessia. (Pekkarinen 2006, 126.) Vuorovaikutteinen avoin asiantuntijuus korostaa asiakkaan kokemustiedon huomioonottamista työntekijän asiantuntijatiedon ohella. Asiakkaiden oma elämäkokemukseen perustuva tieto on aina yhtä tärkeää. (Raunio 2009, 166.) Perhetyössä tavoitteena on asiakkaan aktiivinen kohtaaminen, jossa on kyse asiakkaan elämäntilanteesta lähtevästä vuorovaikutuksesta. Asiakkaiden erilaisuus on haaste, joka muokkaa työtä. (Pohjola 1999, 85, 88.) Työntekijällä ei saa olla liikaa ennako-oletuksia, vaan hänen tulee antaa vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä syntyneen tiedon ja ymmärryksen suunnata ammatillista toimintaansa (Raunio 2009, 166).

Perhetyön asiakastyössä ei ole kysymys pelkästään työntekijän taidosta toimia vuorovaikutuksessa oikealla tavoin, sillä myös asiakkaalla on siinä oma vastuunsa onnistumisen osalta (Mönkkönen 2007, 81). Asiakastyötä tehdään aina molempien osapuolten ehdoilla, erilaisuutta kunnioittaen. Riittävä ymmärrys asiakassuhteessa vaatii terminologian, jonka molemmat osapuolet ymmärtävät samalla tavoin. (Mönkkönen 2007, 86–87, 99.) Kielellisessä kohtaamisessa ra-

kentuu todellisuus, jossa työntekijöiden ja asiakkaiden maailmat ja kieli kohtaavat (Eskelinen, Heikkilä & Visavuori 2005, 91).

Perhetyössä työntekijän tulee luoda asiakkaaseen myönteinen dialoginen yhteys, jota on hyvä käydä riittävästi ja säännöllisesti. Hyväksytyksi tuleminen vahvistuu herkässä kuuntelemisessa ja intuitiivisessa kohtaamisessa. Kiinnostuneisuus ihmisestä, tasavertaisuus ja inhimillisyys ovat työntekijän tärkeitä työvälineitä. Kohtaaminen tässä ja nyt ilman pelkoa sekä herkkyys arvioida asiakasta on tärkeää. (Helminen 2006, 162–165.) Dialogisuutta voi harjoitella, mutta sen onnistumista ei voi ennustaa. Siinä on omat haasteensa, mutta harjoitus tekee tässäkin asiassa mestarin. (Mönkkönen 2007, 97, 99.)

Luottamuksellisen vastavuoroisen suhteen luominen vaatii aina oman aikansa. Luottamuksellisessa suhteessa on oikeus ottaa kantaa toisen asioihin ja uskaltaa ottaa askel alueelle, josta ei välttämättä ole tietoa. Tietoa voidaan yhdessä rakentaa ja synnyttää uusia oivalluksia niin, että niiden merkityksiä pystytään avaamaan. (Mönkkönen 2007, 86–87, 99.) Kun työntekijän ja asiakkaan välille syntyy luottamuksellinen vuorovaikutus, voi asiakkaan tilanteen selvittämisessä hyödyntää erilaisia menetelmiä. Ne auttavat hahmottamaan ja selvittämään tilanteita ja asioita sekä ymmärtämään ja auttamaan vaikeiden asioiden esille ottamisessa. (Kaikko & Friis 2009, 86.)

Ammatillinen lähtökohta perhetyössä on asiakkaan ymmärrys omasta tilanteestaan ja ratkaisuistaan. Työntekijän tehtävä on tukea asiakkaan tahtoa ja ymmärrystä muuttua ja saavuttaa päämääriä. (Raunio 2009, 166.) Asiakkaat eivät ole kohteita, vaan heidän kanssaan yhdessä etsitään vastauksia heitä koskeviin asioihin ja jokaisen näkemyksellä on merkitystä (Vilén, Hansen, Janhunen, Kytöpuu, Salo, Seppänen P, Seppänen S, Tapio, 2010, 78). Asiakkaiden antama palaute lastensuojelusta voi auttaa suuntaamaan työskentelyä yksittäisen perheen kohdalla. Jos samansuuntaista palautetta tulee paljon, sillä on mahdollista tuoda uusia näkökulmia lastensuojelun toimintatapoihin. (Muukkonen 2008, 50.)

4.2.2 Perhe- ja lapsilähtöisyys

Perheen kunnioittaminen on tärkeää. Vanhemmilla tulee olla aina ensisijainen velvollisuus ja oikeus päättää lapsensa hyvinvoinnista ja kasvatuksesta. Perheiden kohtelun tulee olla hienovaraista ja oikeudenmukaista. (Lastensuojelulaki 471/2007.) Yhteiskunnan edun mukaista on, että perheen yhtenäisyys säilyy, ja että perhe voisi uudistaa yhteiskuntaa toimintakykyisillä ja -haluisilla jäsenillä (Kolbe & Järvinen, 268). Perhelähtöisessä työssä toteutuu asiakkaan kunnioittaminen ja itsemääräämisoikeuden tunnustaminen. Työntekijän osoittamalla kunnioituksella voi olla merkitystä asiakkaan voimavarojen lisääntymiseen. Perhe on oman tilanteensa asiantuntija ja se voi itse määritellä, keitä siihen kuuluu ja keneltä se haluaa saada apua. (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä, Virolainen 2007, 18, 23–24.)

Perhetyö ei rakennu vain perheen voimavarojen pohjalle, vaan kunkin perheenjäsenen omat arvot ja elämäkokemus otetaan huomioon (Järvinen ym. 2012, 24). Työntekijän kunnioittava asenne ja hyväksyntä vahvistavat asiakkaan kokemusta siitä, että hän on arvokas omana itsenään. Itsensä tarpeelliseksi ja arvokkaaksi kokevan ihmisen on helppo uskoa mahdollisuuksiinsa selviytyä elämäntilanteessaan. Tasavertaisuus ja inhimillisyys kohtaamisessa yhdessä kiinnostuneisuuden kanssa ovat hyväksytyksi tulemisen kokemuksessa tärkeitä. (Pesonen 2006, 160, 162.)

Lapsilähtöisyys ei merkitse pelkästään työskentelyä lapsen kanssa. Se merkitsee näkökulman pitämistä lapsessa silloinkin, kun työskennellään vanhempien kanssa. Lapsen hyvinvointi on riippuvainen vanhempien hyvinvoinnista. (Reijonen 2005, 64–65.) Työskentelyssä voidaan haastaa vanhempia pohtimaan vanhemmuuttaan sekä omaa toimintaansa vanhempana ja sen merkitystä lapsen näkökulmasta. Olennaista on nostaa esiin ja sanoittaa lapsen kokemus ja tehdä se näkyväksi vanhemmille. (Tulensalo & Yläherranen 2009, 23.)

Lapsen kanssa työskentelyn haasteena on nähdä esiin tulevia asioita lapsen näkökulmasta. On huolehdittava siitä, että lasta kuullaan ja hänen tarpeensa huomioidaan työskentelyssä hänen ikätasonsa huomioonottaen. Lapsen koh-

taamisessa puheen rinnalle tulevat myös toisenlaiset vuorovaikutustavat kuten erilaiset toiminnalliset menetelmät ja havainnointi. Luonteva yhdessä oleminen ja tekeminen perheen kotona tarjoavat perhetyöntekijöille hyvän tilaisuuden tutustua lapsen kokemusmaailmaan ja elinympäristöön. (Järvinen ym. 2007, 28–29.) Lapsella on monta tapaa kertoa elämästään ja siksi aikuiselta vaaditaan herkkyyttä havainnoida lasta ja peilata hänen kokemusmaailmaansa. Lasten kanssa tehtävässä asiakastyössä tarvitaan lapsilähtöistä työtettä, kykyä asettua lapsen aaltopituudelle, kykyä herkistyä, nähdä ja kuulla. Turvallisessa vuorovaikutuksessa lapsenkin on helpompi hahmottaa omaa elämäänsä. (Välivaara 2004, 12.)

Lapsi- ja perhelähtöisen työskentelyn tulisi pohjautua vastavuoroiseen vuorovaikutukseen ja asiakkaan yksilölliseen huomioimiseen. Koska ihmisen perustarve on ymmärtää toista ihmistä ja tulla itse ymmärretyksi, kokemusten jakaminen ja ymmärretyksi tuleminen ovat tärkeitä. (Välivaara 2004, 12.)

5 Tehostettu perhetyö perheen tukena

Tehostettua perhetyötä voidaan pitää suurimpana panostuksena, jonka avohuollon sosiaalityö voi asiakkaalleen tarjota (Muukkonen 2008, 53). Heino (2008,47) näkee tehostetun perhetyön avohuollon perhetyön ja ympärivuorokautisen perhekuntoutuksen väliin sijoittuvana palveluna. Työssä on olennaista asiakaslähtöisyys, avoimuus ja luottamuksellisuus sekä suunnitelmallisuus (Sallinen 2011). Tehostetulla perhetyöllä tavoitellaan muutosta perheen toimintaan, lasten asemaan, kasvattamiseen ja huolenpitoon sekä vanhemmuuteen. Perhetyö voi kohdistua myös äkilliseen perhekriisiin tai muuhun kriisitilanteeseen. (Heino 2008, 46.) Kriisitilanteissa perheen toimintakyky on usein heikko ja lamaantunut, perheenjäsenet tarvitsevat niin yksilöllistä tukea kuin perhetukeakin. Ulkopuolinen apu ja näkemys voivat auttaa perhettä eteenpäin niin, että perhe voi taas hallita omaehtoisesti elämäänsä. (Rönkkö & Rytönen 2010, 34.)

Tehostetun perhetyön tavoitteena on luoda selkeä työskentelysuhde lapseen ja vanhempiin, joita tavataan sekä yhdessä että erikseen ja etsitään mahdollisia muutoskohteita niin, että päästään suunnitelmalliseen työskentelyyn. Tavoitteiden etenemistä seurataan tiiviisti, ja jos etenemistä ei tapahdu, arvioidaan tilanne uudelleen ja kokeillaan uusia keinoja. Mikäli perheen asioissa ei tapahdu kohenemistä tai suunta on huonompaan, joudutaan arvioimaan, että avohuollon tukitoimet eivät auta. (Muukkonen 2008, 53–54.)

Tehostetussa perhetyössä on mahdollisuus käyttää hyvin monenlaisia työmenetelmiä ja -välineitä lapsen ja perheen hyvinvoinnin vahvistamiseksi. Työskentelyn tuloksia ja vaikutuksia arvioidaan koko ajan. Arvioinnissa on mukana perhe, tehostetun perhetyön työntekijät sekä lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä. Intensiivisessä perhetyössä on merkittävää sen räätälöitävyys ja joustavuus. (Myllärniemi 2007, 10.)

5.1 Perhetyön ja tehostetun perhetyön prosessien erot

Perhetyön prosessi on aina yksilöllinen prosessi, mikä etenee perheessä esiin tulevien tilanteiden mukaisesti. Perhetyön prosessia muokkaavat perheiden erilaisuus, motivaatio, voimavarat, tuen tarpeet sekä arjen monimuotoisuus. Lisäksi perhetyön prosessien toteutukset voivat eri toimipaikoissa erota jossain määrin toisistaan. Yleisen mallin mukaan perhetyön prosessi koostuu kolmesta vaiheesta: perhetyön aloituksesta, toteutuksesta ja päättämisestä. Nämä sisältävät useita tapahtumia (kuvio 1). (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen 2012, 102.)

ALOITUSVAIHE	<ul style="list-style-type: none"> ○ arvioidaan perheen tilanne ja palvelutarve ○ sovitaan työskentelyn aloittamisesta ○ kirjataan asiat, joihin perhetyöllä halutaan muutosta ja tukea
TOTEUTUSVAIHE	<ul style="list-style-type: none"> ○ tavoitteiden asettaminen ja perhetyön suunnitteleminen ○ suunnitelman toteuttaminen ○ arviointi
PÄÄTTÄMISVAIHE	<ul style="list-style-type: none"> ○ päätöspalaveri ja arviointi ○ muihin tukitoimiin ohjaaminen tarpeen mukaan

Kuvio 1. Perhetyön prosessi (mukaillen Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen 2012, 102–109).

Tehostetun perhetyön prosessi on hyvin samankaltainen kuin avohuollon perhetyössä. Joitakin eroavaisuuksia kuitenkin löytyy. (Heino 2008, 47.) Eroa on mm. tehostetun perhetyön prosessin käynnistymisessä. Avohuollon perhetyön asiakkuus voi käynnistyä perheen omasta aloitteesta, tai lähiverkoston tai viranhaltijan esittämästä huolesta. Tehostetun perhetyön asiakasperheissä tilanteet taas ovat usein pahemmin kriisiytyneitä ja perheet ovat jo lastensuojelun asiakkaita. (Heino 2008, 47; Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen 2012, 89.) Asiakkuus voi esimerkiksi alkaa tilanteessa, jossa lapsella on akuutti huostaanoton riski, mitä tehostetulla perhetyöllä pyritään estämään. Tehostettu perhetyö tukee myös kiireellisen sijoituksen jälkeen ja huostaanoton purkuvaiheessa. (Myllärniemi 2007, 10; Heino 2008, 47.)

Tehostetun perhetyön suurin ero avohuollon perhetyöhön on juuri sen intensiivisyys (Heino 2008, 47). Intensiivisyys tarkoittaa, että perhetyö alkaa nopeasti ja sitä toteutetaan tiiviisti ja sitoutuneesti. Ei vain muutamia tunteja viikossa, vaan jopa useita tunteja kerrallaan, useina päivinä viikossa. (Järvinen ym. 2012, 88.) Työskentelylle on sovittu selkeä ajanjakso, jonka aikana perheen tilanteessa odotetaan tapahtuvan muutoksia (Heino 2008, 47).

5.2 Joensuun lastensuojelun tehostettu perhetyö

Joensuussa lastensuojelun tehostetun perhetyön toimintamallia on toteutettu vuonna 2010 valmistunutta prosessi- ja tuotekuvausta (liite 2) noudattaen. Malli on kehitetty asiakkaiden tarpeita ja lastensuojelun tavoitteita palvelevaksi intensiiviseksi, perheen kotona tapahtuvaksi, kuntouttavaksi työskentelyksi. Prosessin kesto on keskimäärin kolmesta kuuteen kuukautta ja se sisältää arviointi-työskentelyn. (Sallinen 2013.)

Joensuun lastensuojelun tehostettu perhetyö tarjoaa avohuollollista, kuntouttavaa tukea joensuulaisille lastensuojelun asiakasperheille. Se palvelee tilanteessa, jossa muut avohuollon tukitoimet eivät riitä tukemaan lapsen kotona asumista tai lapsi kotiutetaan sijaishuollosta kotiin. Perhe nähdään aina yksilöiden kautta, lapsi huomioidaan perheeseen kuuluvana, mutta myös itsenäisenä yksilönä. Jokaisen perheenjäsenen kokemuksia ja näkemyksiä pidetään yhtä tärkeinä. Tehostetun perhetyön ensisijainen tehtävä on kuitenkin aina lapsen edun ja hyvinvoinnin turvaaminen ja vahvistaminen lapsen ikätason mukaisesti. Työskentelyllä pyritään siihen, että lastensuojelulain mukainen sijoitus ei olisi välttämätön tai olemassa oleva sijoitus voitaisiin purkaa. Asiakasperheiden valinta ja lastensuojelun tehostetun perhetyön palvelutarpeen arviointi tehdään tiimityönä tehostetun perhetyön ja sosiaalityöntekijöiden kesken. (Sallinen 2011.)

Tehostetun perhetyön työskentely perustuu asiakassuunnitelmaan, joka laaditaan yhdessä asiakkaan kanssa. Tavoitteet määritellään yhdessä ja asiakkaat osallistuvat myös työskentelyn suunnitteluun ja ovat mukana määrittelemässä työskentelyn tavoitteita. Lapselle ja vanhemmille nimetään omat työntekijät, jotka vastaavat perheen tukemisesta asetettujen tavoitteiden mukaisesti yhteistyössä lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän ja mahdollisten yhteistyöverkoston kanssa. Koko työskentelyn ajan arvioidaan, vastaako tehostettu perhetyö perheen tarpeisiin. Mikäli työmuoto ei ole perheelle sopiva, heidät ohjataan tarkoituksenmukaisiin palveluihin. (Sallinen 2011.)

Joensuun lastensuojelun tehostetussa perhetyössä työskennellään työpareina. Työ on intensiivistä, perhettä tavataan useita kertoja viikossa, tarvittaessa myös iltaisin ja viikonloppuisin. Koko prosessin ajan työskentelyn tukena käytetään tavoitteisiin sopivia työmenetelmiä ja välineitä. Työskentelymenetelmänä ja välineenä käytetään mm. arjen havainnointia, keskusteluja ja käytännön ohjausta. Lisäksi käytetään erilaisia haastattelu- ja kartoituslomakkeita, jotka liittyvät perheen arkeen, vanhemmuuteen ja tukiverkoston. Perheen kanssa voidaan tehdä myös kirjallisia sopimuksia esimerkiksi perheenjäsenten vastuualueista kotona, viikko-ohjelmia ja muita suunnitelmia. Perhekokoukset ja yksilötyöskentely ovat myös tehostetun perhetyön käyttämiä työmenetelmiä samoin kuin toiminnalliset menetelmät. (Sallinen 2013.)

5.3 Tehostetun perhetyön prosessi Joensuussa

Joensuussa tehostetun perhetyön valmisteluvaihe käynnistyy, kun lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä on yhteydessä tehostetun perhetyön työryhmään mahdollisesta asiakkaasta. Yhdessä arvioidaan, onko tehostettu perhetyö oikeanlainen tukitoimi kyseessä olevalle perheelle. Valmisteluvaiheessa sosiaalityöntekijä kertoo perheelle tehostetun perhetyön prosessista ja motivoi perhettä työskentelyyn. Mikäli perhe sitoutuu perhetyön prosessiin, lapsen ja perheen asioista vastaava sosiaalityöntekijä tekee lähetteen tehostettuun perhetyöhön. Läheteestä ilmenee perheen perustiedot, tehostettua perhetyötä edeltäneet tukitoimet, perusteet tehostetun perhetyön tarpeelle, kuvaava yhteenveto perheen nykytilanteesta sekä tehostetun perhetyön tavoitteet. Lisäksi läheteeseen kirjataan muut tukitoimet ja perheen läheisverkosto. Aloituspalaverissa lähete käydään läpi perheen kanssa ja tämän pohjalta luodaan puitteet tehostetun perhetyön prosessille. Sosiaalityöntekijä tekee kirjallisen päätöksen työskentelyn aloittamisesta. (Sallinen 2011.)

Aloitusvaiheessa tutustutaan ja luodaan luottamuksellinen suhde perheeseen sekä motivoidaan perhettä työskentelyyn. Luottamuksellinen suhde syntyy vähitellen lasta ja perhettä tapaamalla. Perheen tilannetta kartoitetaan havainnoimalla ja selvittämällä mm. perheen arkeen liittyviä asioita, vuorovaikutusta ja

voimavaroja. Aloitusvaiheen päättyessä pidetään välipalaveri, jossa tarkennetaan jatkotyöskentelyn tavoitteita ja keinoja. (Sallinen 2013.)

Työskentelyvaiheessa edetään suunnitelmallisesti asetettujen tavoitteiden mukaisesti niin, että jokainen perheenjäsen tulee kuulluksi ja huomioiduksi. Myös perheen läheisverkot kartoitetaan ja niitä pyritään vahvistamaan mahdollisuuksien mukaan. (Sallinen 2011.) Perhettä tavataan kotona, toimistolla tai muussa ympäristössä, niin että perheen arki omine aikatauluineen otetaan huomioon. Perheet osallistuvat tavoitteiden määrittämiseen ja työskentelyn arviointiin. Työskentelyvaiheen lopussa pidetään palaveri, jossa arvioidaan tavoitteiden toteutumista, jatkotuen tarvetta sekä käynnistetään tehostetun perhetyön lopetusvaihe. (Sallinen 2013.)

Työskentelyn lopetusvaiheessa tapaamiskertoja harvennetaan vähitellen. Perheen kanssa käydään läpi työskentelyprosessi ja pyydetään palautetta työskentelystä. Joensuussa tehostetun perhetyön prosessi päätetään perheelle mieluisalla tavalla, se voi olla yhteinen ruokailu, retki tai joku muu sopiva lopetus. (Sallinen 2013.) Loppuraportti ja kirjallinen päätös työskentelyn päättymisestä päättää tehostetun perhetyön prosessin (liite 2).

6 Opinnäytetyön tarkoitus, tehtävä ja toteutus

Teimme opinnäytetyömme toimeksiantona Joensuun kaupungin lastensuojelun perhetyölle. Tehostettua perhetyötä tehdään jossain määrin eri puolilla Suomea. Joensuussa toimintamuoto oli uusi ja tutkimuksemme aikaan kokeiluvaiheessa. Tarkoituksenamme oli tutkia tehostetun perhetyön asiakasperheitten äitien kokemuksia tehostetusta perhetyöstä Joensuussa. Halusimme tutkimuskysymysten kautta selvittää:

- Miten äidit kokivat tehostetun perhetyön asiakaslähtöisyyden?
- Miten äidit kokivat perhetyön käytännöt ja sisällön?
- Millaisia muutoksia perhetyö toi perheen tilanteeseen äitien kokemana?

6.1 Laadullinen tutkimus

Laadullisella tutkimuksella kuvataan todellista elämää sillä ajatuksella, että todellisuus on moninainen. Tulokset ovat aikaan ja paikkaan sidottuja, yksiselitteistä totuutta ei ole olemassa. Tiedonkeruun välineenä on ihminen, ja tutkija ymmärtää ilmiöitä omista arvolähtökohdistaan. Tutkija ei määrää sitä, mikä aineistossa on tärkeää. Lähtökohtana ei ole teorian testaaminen vaan aineiston monipuolinen tarkastelu. Tapauksia käsitellään ainutlaatuisina ja aineistoa tulkitaan sen mukaisesti. Tutkimalla tapausta tarpeeksi saadaan näkyviin, mitkä ilmiöt ovat merkittäviä ja usein toistuvia, kun niitä tarkastellaan yleisemmällä tasolla. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 161, 164, 182.) Laadullisella tutkimuksella ei pyritä pelkästään selittämään vaan myös ymmärtämään ilmiöitä. Ymmärtämisellä eläydytään tutkimuskohteisiin liittyvään henkiseen ilmapiiriin, ajatuksiin, tunteisiin ja motiiveihin. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 28.)

Koska tutkimuksesta saatu tieto on subjektiivista ja perustuu tutkijan omaan ymmärrykseen, on tutkimuksessa käytetyllä teoriolla oma merkityksensä. Teorian eli tutkimuksen viitekehyksen tarkoitus on auttaa hahmottamaan tutkimuksen kokonaisuutta, sen luotettavuutta ja etiikkaa sekä metodeja. Viitekehys tuo esiin tutkimuksen keskeiset käsitteet ja niiden väliset suhteet. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 18, 20.) Laadulliselle tutkimukselle on olennaista keskittyä pieneen määrään tapauksia, joita on tarkoitus tarkastella mahdollisimman tarkasti. Tieteellisyiden kriteeri on aineiston laatu, ei määrä. (Eskola & Suoranta 2001, 18.) On tärkeää, että kohderyhmä tietää tutkittavasta aiheesta mahdollisimman paljon tai heillä on siitä kokemusta (Tuomi & Sarajärvi 2009, 85).

Omassa opinnäytetyössämme päädyimme laadulliseen tutkimukseen, koska tutkimusjoukkomme oli pieni ja halusimme kerätä äitien henkilökohtaisia kokemuksia tehostetusta perhetyöstä. Laadullisella tutkimusotteella pystyimme saamaan asiakkaitten äänen paremmin kuuluviin. Hirsjärvi ja Hurme (2010, 161) toteavat, että laadullisessa tutkimuksessa kuvataan todellista elämää sen moninaisuutta unohtamatta. Myös meidän tutkimuksemme käsitteli kohderyhmän todellista elämää.

6.2 Teemahaastattelu

Eskolan ja Suorannan(2001, 85) mukaan haastattelu on yleisin tapa kerätä aineistoa laadulliseen tutkimukseen, kun halutaan selvittää ihmisten ajatuksia ja kokemuksia. Haastattelu on vuorovaikutustilanne, joka on ennalta suunniteltu ja haastattelijan alulle panema ja ohjaama. Haastattelutyyppejä on erilaisia. Strukturoitu haastattelu tai lomakehaastattelu perustuu ajatukseen, että kysymyksillä on sama merkitys kaikille, niinpä kysymysten muotoilu ja järjestys ovat kaikille samat. Vastausvaihtoehdot ovat myös valmiit, ja haastateltava valitsee niistä itselleen sopivimman. Puolistrukturoidussa haastattelussa kysymykset ovat kaikille samat, mutta haastateltava saa vastata omin sanoin. Avoin haastattelu muistuttaa tavallista keskustelua, jota haastattelijä ja haastateltava käyvät tietystä aiheesta eikä kaikkien haastateltavien kanssa käydä jokaista teema-aluetta läpi. Teemahaastattelussa sen sijaan kaikki teema-alueet käsitellään haastateltavien kanssa, mutta kysymysten muoto ja järjestys voivat vaihdella. Valmiiden kysymysten sijaan haastateltavalla on tukilista käsiteltävistä asioista. (Eskola & Suoranta 2001, 85–86.)

Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran (2009, 208) mukaan teemahaastattelu on avoimen ja lomakehaastattelun välimuoto. Teemahaastattelu katsotaan puolistrukturoiduksi menetelmäksi, koska haastattelun aihepiirit ja teemat ovat kaikille samat. Haastattelurungossa ei esiinny yksityiskohtaisia kysymyksiä, vaan teema-alueita, joita tarkennetaan kysymyksillä. Samalla kysymykset toimivat haastattelijan muistilistana. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 48, 66.). Teemahaastattelulla pyritään löytämään vastauksia tutkimustarkoituksen ja tutkimustehtävän mukaisesti, teemojen tulee perusta tutkimuksen viitekehukseen (Tuomi & Sarajärvi 2003, 77–78).

Teemahaastattelu toimii monissa erilaisissa tutkimustarkoituksissa joustavuutensa vuoksi. Haastattelijan ja haastateltavan suora kielellinen vuorovaikutus mahdollistaa tiedonhankinnan suuntaamisen itse tilanteessa, ja haastattelun kulkua on mahdollista muokata esimerkiksi muuttamalla kysymysten järjestystä. Haastattelun aikana haastattelijä voi esittää tarkentavia kysymyksiä ja syventää tietoja. Samalla on mahdollista löytää vastausten taustalla olevia motiiveja ja

tehdä ei-kielellisiä havaintoja. Haastateltava on tutkimuksessa aktiivinen osapuoli, jolla on mahdollisuus tuoda esille itseään koskevia asioita oman halunsa mukaan, siksi tutkija ei voi etukäteen tietää tarkasti vastausten suuntia. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 34–35.)

Halusimme tuoda esiin tehostetun perhetyön asiakasperheitten äitien omia kokemuksia perhetyön prosessista. Valitsimme tiedonkeruun menetelmäksi teemahaastattelun, koska mielestämme se sopi kaikista haastattelumuodoista parhaiten näin arkaa ja vaikeaa aihetta käsiteltäessä. Halusimme, että haastateltavat kertovat omin sanoin kokemuksistaan, mutta halusimme myös käsitellä kaikkia teemoja jokaisen haastateltavan kanssa. Teemat, joita käytimme haastattelun pohjana, nousivat esiin teoriasta. Niiden avulla laadimme alakysymykset, jotka auttoivat meitä ohjaamaan haastattelun kulkua. Haastattelurungon (liite 3) teimme kuitenkin tehostetun perhetyön prosessin vaiheiden mukaan, jotta haastateltavien olisi helpompi kertoa kokemuksistaan

Haastattelutilanteessa on mahdollisuus toistaa ja selventää kysymyksiä ja myös palata niihin (Tuomi & Sarajärvi 2009, 75). Myös me näimme haastattelutilanteet joustavina juuri sen vuoksi, että asioihin saatettiin palata tuonnempana. Halusimme haastattelutilanteiden olevan mahdollisimman luontevia ja avoimia, ja mielestämme teemahaastattelu antoi siihen hyvän mahdollisuuden.

Haastattelu edellyttää huolellista suunnittelua. Haastattelijan pitää varautua erilaisiin haastateltaviin, siksi koehaastattelut ovatkin hyvä keino harjoitella ennen todellista tilannetta. Niiden avulla voidaan lisäksi testata haastatteluteemojen toimivuutta. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 211.) Suoritimme koehaastattelut haastattelemalla toisiamme muutamaan kertaan. Tämän koimme oivaksi keinoksi päästä kokeilemaan kysymyksiin vastaamista haastateltavan näkökulmasta ja samalla saimme harjoitusta haastattelijana toimimisesta. Koehaastattelujen avulla pohdimme, miten erityyiset vastaajat voisivat vastata kysymyksiin. Kaikki eivät ole runsassanaisia ja halusimme karsia mahdollisimman vähin ne kysymykset, joihin saattoi vastata yhdellä sanalla. Näin saimme muuteltua kysymysrunkoa asiakaslähtoisemmäksi. Annoimme kysymykset myös muuta-

malle tuttavалlemme luettavaksi, sillä ulkopuolinen saattaa ymmärtää kysymykset eri tavalla kuin miten me ne tarkoitimme.

6.3 Aineiston hankinta

Saimme tehostetun perhetyön työntekijöiltä apua kohderyhmän löytämiseen. He kertoivat asiakkaille tulevasta tutkimuksesta ja suosittelivat siihen osallistumista. Jotkut asiakkaat ilmoittivat perhetyöntekijöille jo siinä vaiheessa, että eivät halua osallistua tutkimukseen. Emme halunneet vaivata heitä sen enempää, joten lähetimme kirjallisen tiedustelun (liite 4) viidelle äidille. Kirjeessä kerroimme tulevasta tutkimuksesta ja kyselimme halukkuutta siihen. Kysyimme myös yhteystietoja tapaamisajan sopimista varten. Perhetyöntekijät toimittivat kirjeet asiakkaille, jotka palauttivat suostumuslomakkeen (liite 5) suljetussa kirjekuoressa perhetyön toimistoon. Kävimme noutamassa kirjekuoret kirjeessä mainitun palautuspäivän jälkeen.

Tutkimukseemme osallistuneiden äitien perheet olivat olleet tehostetun perhetyön asiakkaina ensimmäisen toimintavuoden aikana. Äidit olivat eri-ikäisiä ja eri elämäntilanteissa olevia naisia. Tavoitteenamme oli saada kerättyä mahdollisimman monta kokemusta, jotta saisimme kattavan kuvan perhetyön merkityksestä. Kaiken kaikkiaan asiakasperheitä oli ollut kahdeksan, joten olimme tyytyväisiä otokseen. Alun perin halusimme mukaan sekä äitejä että isiä, mutta yksikään isä ei lupautunut mukaan, tämän vuoksi teimme tutkimuksen äitien kokemuksista. Ajattelimme, että ehkä isät eivät halunneet pohtia kokemuksiaan syvällisemmin ja kerrata menneitä asioita.

Keräsimme haastattelujoukon jo hyvissä ajoin, mutta pääsimme haastattelemaan asiakkaita vasta marraskuun 2012 lopussa. Saimme sovittua kaikki haastattelut samalle viikolle, minkä koimme hyvin toimivaksi ratkaisuksi. Ennen haastattelujen alkamista testasimme Savonlinnan keskussairaalaista lainattua nauhuria varmistaaksemme, että nauhoitus toimii haastattelutilanteessa. Kuitenkin jo toinen haastattelumme osoitti, että äänen kuuluvuus ja nauhurin sijainti on hyvä tarkistaa ennen jokaista haastattelutilannetta. Toisen haastateltavan

ääni kuului heikosti, sillä nauhurin sijoitus oli huono. Tämän haastattelun purimme heti haastattelun jälkeen. Jatkossa muistimme testata äänen kuuluvuuden aina ennen aloitusta. Haastattelujen edetessä totesimme myös haastattelujen paranevan, sillä opimme itse haastattelutekniikkaa ja tapaa käydä runkoa paremmin läpi. Myös oma jännitys ja alkukankeus vähenivät haastattelujen myötä. Haastattelut kulkivat vapaamuotoisesti ja välillä puhuttiin myös aiheen vierestä. Keskustelun intensiivisyyden vuoksi annoimme haastateltaville mahdollisuuden vapaasti kertoa omista ajatuksistaan.

Haastattelujen alkaessa kerroimme opinnäytetyöstämme ja korostimme, että kaikkia tietoja käsitellään luottamuksellisesti eikä nimiä tai muita tietoja, joista heidät voi tunnistaa, tulla käyttämään opinnäytetyössä. Kerroimme myös, että hävitämme aineiston, kun olemme käsitelleet haastattelut. Haastattelut kestivät keskimäärin puoli tuntia. Haastattelimme äitejä heidän toivomassaan paikassa. Kaksi äitiä kutsui meidät kotiinsa, kahta haastateltiin perhetyön tiloissa ja yhtä kirjaston ryhmätyötilassa.

6.4 Aineiston käsittely ja analysointi

Hirsjärven ym. (2009, 224) mukaan aineistoa voidaan analysoida selittämisellä ja ymmärtämisellä. Selittämiseen pyrkivä lähestymistapa on usein tilastollista analyysiä ja päätelmien tekoa, kun taas ymmärtämiseen pyrkivän lähestymistavan menetelmiä ovat laadullinen analyysi ja päätelmien teko. Tavallisimmat laadullisen tutkimuksen analyysimenetelmät ovat teemoittelu, tyypittely, sisälönerittely, diskurssianalyysi ja keskusteluanalyysi. (Hirsjärvi ym. 2009, 224–225.) Haastavuutta, mutta myös mielenkiintoisuutta lisää aineiston runsaus ja elämänläheisyys. Haastattelujen analysointi on usein aikaa vievää, sillä aineistoa voi olla runsaasti. Kaikkea materiaalia ei kuitenkaan ole tarpeellista analysoida, aineiston rajausta on tärkeää. (Hirsjärvi ym. 2009, 224–225; Eskola & Suoranta 2001, 64.) Tutkijan tulee tuntea oma aineistonsa hyvin (Eskola & Suoranta 2001, 64).

Tuomen & Sarajärven (2009, 95) mukaan sisällönanalyysia on mahdollista tehdä aineistolähtöisesti, teoriaohjaavasti tai teorialähtöisesti. Tässä opinnäytetyössämme sovelsimme teoriaohjaavaa analyysitapaa, koska analysoimme haastatteluaineistoa tutkimustehtävän ja teoreettisesta viitekehuksesta lähtevien käsitteiden ohjaamana. Teoriaohjaava eli teoriasidonnainen sisällönanalyysi on samankaltainen aineistolähtöisen sisällönanalyysin kanssa. Erona näiden kahden välillä on se, että aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä teoreettiset käsitteet luodaan aineistosta, kun taas teoriaohjaavassa sisällönanalyysissä aikaisempi tieto ohjaa tai auttaa analyysissä. Aiheesta löydetty tieto voidaan tunnistaa ja sen avulla voidaan löytää uusia ajatusuria, mutta tietoa ei testata teoreettisesti. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 107–108.)

Alasuutarin (2011, 39) mukaan laadullisen analyysin katsotaan koostuvan aineiston pelkistämisestä, tiivistämisestä ja arvoituksen ratkaisemisesta. Aineiston pelkistämisen ensimmäisessä vaiheessa kiinnitetään huomiota siihen, mikä on viitekehysten ja kysymysten kannalta olennaista. Toisessa vaiheessa havainnot yhdistetään etsimällä niille yhteinen piirre tai nimittäjä, jolloin havaintojen joukko supistuu. (Alasuutari 2011, 40–42.) Aineistoa pyritään siis ymmärtämään suhteessa viitekehukseen (Kiviniemi 2001, 68). Myös Tuomi & Sarajärvi (2009, 109) aloittavat aineiston pelkistämisestä, jolloin aineistosta etsitään tutkimuskysymyksiin liittyviä ilmauksia. Tämän jälkeen ne tiivistetään selkeämpään muotoon, jotta lauseen ajatuskokonaisuus tulisi paremmin esiin. Tästä eteenpäin aineistoa ryhmitellään etsimällä samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia kuvaavia käsitteitä. Samaa asiaa tarkoittavat käsitteet yhdistetään yhdeksi luokaksi, joka nimetään sen sisältöä kuvaavalla käsitteellä. Teoriaohjaavassa analyysissä alaluokat nousevat aineistosta, kun taas yläluokat tuodaan teoriasta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 109, 117.)

Aloitimme aineiston litteroinnin helmikuussa 2013 ja loput litteroinnit teimme omien aikataulumme vuoksi maaliskuun alussa. Olimme päättäneet tehdä aineiston litteroinnin yhdessä epäselvyyksien välttämiseksi. Ensin kuuntelimme nauhoitukset läpi, epäselvät kohdat useampaan kertaan. Tämän jälkeen kirjoitimme aineistot tietokoneelle sana sanalta nauhoituksen mukaisesti. Sen jäl-

keen kuuntelimme vielä haastattelut yhdessä läpi tekstiä seuraten. Litteroitua tekstiä saimme yhteensä 30 sivua Arial-fontilla, fonttikoko 12, riviväli 1,5.

Aineiston analyysin teimme maaliskuun vaihteessa. Aloitimme analyysin käymällä ensin litteroidut haastattelut läpi. Tämän jälkeen tiivistimme tekstiä poistamalla täytesanat ja siirsimme litteroidut haastattelut kolmisarakkeiseen Word-työkaluun. Ensimmäisessä sarakkeessa oli alkuperäinen ilmaus ja keskimmaisessa tiivistetty lause. Merkitsimme alkuperäisiin ilmauksiin väreillä mielestämme keskeiset kohdat, käytimme kunkin äidin vastauksiin eri värejä ja näin haastattelut saivat koodeikseen punainen, vihreä, keltainen, sininen ja harmaa. Tuloksia kuvatessamme käytämme siteerauksissa lyhenteitä P, V, K, S ja H.

Vastauksia oli tarkoitus ryhmitellä kolmanteen sarakkeeseen, mutta se ei osoittautunut toimivaksi ratkaisuksi, joten pidimme parempana turvautua meille sopivampiin perinteisiin menetelmiin. Tulostimme vastaustaulukot, ja leikkasimme kunkin vastauksen irti. Ryhmittelimme vastaukset viidelle kartongille, jolloin saimme hyvän kuvan kokonaisuudesta. Aloittaessamme ryhmittelyn olimme avoimia vastauksista löytyville teemoille, joskin joitain ennakoajatuksia meillä oli pohjautuen teoreettiseen viitekehykseen ja sen vaikutuksesta muotoutuneeseen haastattelurunkoon.

Luokittelun jälkeen seuraa aineiston abstrahointi eli käsitteellistäminen. Sen tarkoituksena on erottaa tutkimuksen kannalta olennainen tieto ja muodostaa tiedon avulla teoreettisia käsitteitä. Abstrahoinnissa alkuperäisiä ilmauksia yhdistetään teoreettisiin käsitteisiin ja johtopäätöksiin. Tällä tavoin saadaan aikaiseksi käsitejärjestelmä, joka auttaa tutkijaa tutkimuksen tulosten analysoinnissa ja johtopäätösten teossa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 109–113.)

Tarkastelimme teemahaastatteluaineistoa tutkimuskysymyksemme kautta ja muodostimme teemoja, jotka vastaavat tutkimuskysymykseemme. Teemat muotoutuivat lähes samoiksi kuin haastattelurunkomme pohjana käyttämämme teemat. Eskola ja Suoranta (2001, 153) toteavat, että teemahaastattelulla kerätyn aineiston teemoittelussa haastattelurunko onkin oivallinen apuväline. Omas-

sa tutkimuksessamme esiin nousseet käsitteet vastasivat viitekehystä ja tutkimuskysymyksiämme. Esimerkki analyysipolusta liitteenä (liite 6).

7 Tutkimustulokset

Tässä osiossa kerromme tutkimustuloksista. Tulokset muodostuivat aineiston analyysin yläkäsitteistä, joista saimme vastaukset tutkimuskysymyksiimme. Kerromme ensin asiakkaiden taustoista ja elämäntilanteista sekä aikaisemmista tutkimuodoista. Sen jälkeen kerromme perheiden kanssa käytetyistä menetelmistä ja käytännöistä sekä tuomme esiin äitien kokemuksia kotona tehtävästä työstä ja sen intensiivisyydestä. Lopuksi käsittelemme asiakaslähtöisyyttä äitien näkökulmasta sekä työn tuomista muutoksista perheille.

7.1 Tehostetun perhetyön asiakkaat

Haastattelimme tutkimuksessamme viittä äitiä, jotka olivat iältään 22–42-vuotiaita. Lapsia äideillä oli yhteensä 12, heidän ikänsä vaihtelivat vauvasta teini-ikään, muutama heistä asui sijaisperheessä. Osa äideistä oli yksinhuoltajia ja osa eli parisuhteessa. Muutaman äidin perhe oli uusperhe. Äideille oli yhteistä se, että lähes kaikkien perheet olivat jo olleet aikaisemmin lastensuojelun asiakkaita, joillakin asiakkuuden juuret olivat jo omassa lapsuudessa. Ennen tehostettua perhetyötä äideillä oli ollut monenlaisia tukipalveluja kuten kasvatus- ja perheneuvola, turvakoti, perhekuntoutus, lastenpsykiatria ja tukiperhe. Virallisen tuen lisäksi äidit olivat saaneet tukea lähipiiristä, mutta kuten eräs äiti totesi:

Tilanne oli sillai hankala, että tarvii muutakin kuin lähipiirin tai sukulaisten tukkee.(V)

Tutkimuksesta tuli myös ilmi, että aina sukulaiset eivät asu lähellä, eivätkä he siksi voi olla aktiivisena tukena. Äitien elämäntilanteet töiden ja opiskelun suhteen olivat erilaisia. Mukana olevat äidit olivat opiskelijoita, työttömiä, työkokei-

lussa tai äitiyslomalla olevia. Äidit kokivat perheillään olleen monia voimavaroja uhkaavia tekijöitä, jotka olivat johtaneet perhetyön asiakkuuteen. Tällaisia syitä olivat esimerkiksi äidin uupuminen, sairastuminen tai perheenjäsenen äkillinen kuolema. Tuen tarvetta useimmille perheille aiheutti myös lasten kasvatus- ja käytösongelmat sekä parisuhdeongelmat, joihin perhetyöltä toivottiin apua. Osa äideistä koki uupumuksen ja voimattomuuden vaikuttaneen heidän jaksami-
seensa vanhempana.

Parisuhde oli mennyt huonoksi, lapset rasitti loppuunpalamisvai-
heessa.(P)

7.2 Tehostetun perhetyön käytäntö ja sisältö äitien kokemana

Perhetyön sisältö määrittyi jokaisen tutkimuksessa olleen perheen tarpeiden pohjalta, joita oli kartoitettu havainnoimalla. Äidit kertoivat perhetyöntekijöiden seuranneen perheen keskinäistä vuorovaikutusta sekä yleistä elämänmenoa. Eräs äiti toi esiin myös sen, että perhetyöntekijät havainnoivat perhettä sen eri-
laisissa kokoonpanoissa.

Hyö työskentellee tavallaan semmosina tuntosarvina, paikanpäällä
näkevät mitä se perhe oikeesti tarttee.(H)

Oli hyvä nähdä miten olin yksin kotona, kun lapsetkin käyttäytyy eri
tavalla kun ollaan kaikki.(P)

Kaikki äidit toivat haastattelussa esiin toiminnalliset menetelmät. Perheiden kanssa oli retkeilty: käyty makkaranpaistossa tai piknikillä, keilaamassa, kirjasto-
tossa tai leikkikentällä. Perhetyöntekijät olivat käyneet myös elokuvissa lasten kanssa. Kaikki perheet olivat päässeet myös ravintolaan syömään prosessin
päätteeksi.

Kyllä myö tuota käyttiin... just saatettiin porukallakin niinku käyttiin
joskus tuolla notskilla, retkellä ja makkaroitin kanssa sitten, ratsas-
tamassa käyttiin joskus sillan, että oli yks perhetyöntekijä, minä ja
pojat ja sitten tota jotakin, mut ehkä kuitenkin pääasiassa se on sitä
ns. ihan tavallista kotona...(V)

Niin se, myö tosiaan myö käyttiin sinä päivänä sitten yhdessä tepsuhoitajan kanssa syömässä siellä pizza buffeessa. Mukava loppetus.(K)

Kaikille äideille konkreettisen avun saaminen oli erittäin tärkeää. Äidit tarvitsivat apua esimerkiksi aamuisin lasten kouluun lähettämisesssä ja iltaisin nukuttamisessa. Äidit toivat esiin ohjauksen ja neuvonnan tärkeyden lasten kasvatuksessa. Osa äideistä oli saanut vinkkejä siitä, miten lasten kanssa voi viettää aikaa muutenkin kuin leikkimällä, ja osa kertoi saaneensa tukea rajojen asettamiseen ja lapsen ruokailun sujuvuuteen. Äidit kokivat saaneensa apua myös lasten päivän rytmittämiseen eli siihen, miten päivää kuuluu viedä läpi.

Alkuaikoina niinku tilanne sen verran hankala että tota ihan niinku ihan semmosissa tavallisissa arkisissa asioissa tarvi tosi paljon niinku apua.(V)

Useissa perheissä tehtiin yhdessä kauppareissuja, mikä helpotti äitejä, joilla ei ollut omaa autoa. Myös kotitöiden tekemiseen saatiin apua työntekijöiltä. Kaikki äidit kokivat saaneensa keskusteluista paljon tukea arjessa jaksamiseen. Usein keskustelu nivoutui muuhun tekemiseen arjen lomassa. Keskustelujen aiheet olivat kahden äidin mukaan kaikkea maan ja taivaan väliltä. Keskusteluja järjestettiin kotona ja perhetyötoimistolla, jossa välillä äiti kävi yksin, välillä koko perheen kanssa. Keskustelujen pohjana työntekijät olivat käyttäneet perheen kanssa erilaisia kortteja ja karttoja. Useat äidit mainitsivat roolikarttatyöskentelyn. He kaikki pitivät sitä hyödyllisenä, mutta jotkut heistä harmittelivat, kun sen työstäminen oli jäänyt kesken. Kartan täyttämiseen kaivattiin selvennystä, sillä osa äideistä koki täyttämisen haasteelliseksi. Myös erään äidin päivärytmittehtävä oli jäänyt keskeneräiseksi.

...meilläki oli ...sovittu tapaaminen kahestaan niin päätettiin lähteä kauppaan. Se helpotti minua kovasti, ku tuota oli se auto millä liikua ja sit kuitenkin ku siinä samalla juteltiin paljon.(H)

Tehtiin juu semmonen vanhemmuuden roolikartta. Se oli erittäin hyvä kyllä, niinku siinä pystyi just sillai aika hyvin niinku peilaamaan tai niinku sillai vähän miettimmään niinku ommaa vanhemmuutta ja kaikkia asioita.(V)

Myös parisuhde on tärkeä voimavara perheille. Perhetyöntekijöiden lastenhoitoapu antoi mahdollisuuden viettää yhteistä aikaa. Eräs äiti kertoi pitäneensä tehtävästä, jossa molemmat vanhemmat olivat kirjanneet paperille toistensa hyviä puolia. Tilanne oli ollut koskettava molemmille. ”Tuntui hyvältä nähdä paperilla”, kertoi äiti tehtävästä.

Tehostettu perhetyö oli pystynyt järjestämään perheille lisäksi myös ulkopuolista tukea, esimerkiksi perheneuvontaa tai kodinhoitoapua. Muutama perhe oli saanut myös taloudellista tukea. Äidit mainitsivat taloudellisen tuen suureksi avuksi perheelleen.

...kaikki oli tarpeeseen. Et se taloudellinen apu oli tosi tärkeä...(H)

Mutta tokihan hyö sitten pikkuhiljaa alko delegoida sitä et tuota tänne tuli kaks kertaa kävi niinku ihan siivousyrityksen ihmiset että ne pesi ikkunat ja tämmöstä.(H)

Perhetyöntekijät tapasivat perheitä enimmäkseen heidän kotonaan. Jotkut äidit kokivat alussa, että vieraan ihmisen tuleminen kotiin oli hieman outoa, kun taas toiset kokivat sen luontevana. Osalle äideistä oma koulutustausta toi ymmärrystä kotona tehtävälle työlle.

Tuntu tosi omituiselta että tuota, että yllesä edes haluaa päästää vieraan ihmisen ommaan kottiin olemaan ja asettummaan, että ne näkkee täällä niinku ihan kaiken.(H)

Kyllähän se vaati kun ne kävi aluks tosi ussein, että kun tuntu että koko ajan on joku seuraamassa tai jottain sitten kattomassa. Sitten nopeesti tuli se luottamus.(P)

Mie oon sillä tavalla tottunu siihen, että virallinen taho on jonkun ihmisen kotona.(K)

Aina perhettä ei tavattu kotona, vaan heitä tavattiin myös toimistolla. Tapaamiset toimistolla koettiin myös hyvänä äitien mielestä.

Toisaalta se oli niinku helpotus, että perhetyöntekijät tuli kottiin ja toisaalta oli helpotus kun pääs kottoo pois.(S)

Perheitä tavattiin intensiivisesti, toisia jopa useita kertoja päivässä useammasakin vuorossa ja toisia useampia kertoja viikossa. Jotkut äidit kokivat, että juuri tiiviys teki työskentelystä merkityksellisen. Äidit kertoivat, että alussa työskentely oli ollut tiiviimpää ja loppua kohden tapaamisia oli vähennetty perheen tarpeiden mukaan. Joidenkin äitien mielestä tiiviin prosessin lopetus vaati totuttelua.

Kuitenkin se jätti sen aukon, mihin piti vähän aikaa sopeutua että ne ei tässä nyt pyöri koko aikaa.(H)

7.3 Äitien kokemukset työskentelyn asiakaslähtöisyydestä

7.3.1 Lapsi- ja perhelähtöisyys

Äidit kokivat tullessa kuulluksi ja huomioiduksi omana itsenään. Äidit näkivät perhetyöntekijöiden ymmärtävän perheenjäsenten luonteenpiirteet, jotka vaikuttivat yhteistyöhön. Eräs äiti kertoi saaneensa tilaa omalle surulleen myös perhetyöntekijöiden läsnä ollessa. Suurin osa äideistä mainitsi perheen päässeeseen vaikuttamaan työskentelyn sisältöön, heidän mielipiteitään oli kysytty ja kuunneltu. Perhelähtöisyys toteutui myös aikataulujen suhteen. Koska jokaisella perheenjäsenellä oli omat menonsa, äidit kertoivat, että tapaamisia soviteltiin toiveiden ja perheen arjen ja voimavarojen mukaan.

Mie olin yksinkertaisesti niin väsynyt sillon et miul oli pakko soittaa, et mie en nyt jaksa tulla.(S)

Muutama äiti puhui siitä, että he saivat apua juuri siihen kellonaikaan kuin tarvitsivat. Apua järjestettiin vaikka kellon ympäri, jos perhe sitä tarvitsi. Äidit kertoivat perhetyöntekijöiden olleen heillä illalla siihen asti, kun lapset nukkuivat.

Äidit mainitsivat, että useamman työntekijän läsnäolo mahdollisti vanhempien ja lasten erikseen huomioimisen, muuten työntekijöiden määrällä ei heidän mielestään ollut suurta merkitystä. Kaikki äidit olivat tyytyväisiä siihen, miten tehostettu perhetyö huomioi heidän lapsensa. Äidit mainitsivat perhetyöntekijöiden tavan-

neen lapsia ilman vanhempia ja kutakin lasta erikseen. Lapset huomioitiin myös silloin kun työskenneltiin samaan aikaan äidin kanssa tai äidillä oli muuta tekemistä, esimerkiksi ruuanlaittoa. Lapsille oli silloin järjestetty omaa tekemistä toisen työntekijän kanssa. Eräs äiti mainitsi, että lapset olivat pitäneet siitä että työntekijöillä oli ollut heitä varten ns. puuhapussi mukana.

Jos tein ruokaa, perhetyöntekijät ottivat poikien kanssa omia juttuja, heillä oli oma kassi mukana.(P)

Sitte oli sillä tavalla et jos oli niinku kaks perhetyöntekijää käymässä niin saatettiin tehdä niin, että toinen niistä oli lasten kans ja toisen kans mä juttelin.(V)

Lapset otettiin mukaan perheen yhteiseen työskentelyyn, esimerkiksi perheen yhteisten sääntöjen luomiseen. Äitien kuvaamana kaikessa toiminnassa otettiin lapset huomioon, kuunneltiin toiveita ja toimittiin lasten ehdoilla, ja lasten jakaminen otettiin huomioon. Esimerkiksi, kun perhettä tavattiin toimistolla, oli lapsille järjestetty omaa välipalaa ja tapaamisten kesto oli huomioitu lasten jakamisen mukaan.

Aina kun myö tavattiin siinä toimistolla, ni sit oli niinkun ne pillimehut lapsille ja oli sämpylöitä tehty.(S)

7.3.2 Luottamuksellisuus ja yksityisyys

Asiakaslähtöisyys näkyi tehostetun perhetyön työskentelyssä monin eri tavoin. Useat äidit mainitsivat, että luottamus syntyi nopeasti, ja pian työntekijät koettiin ystävinä tai kuin perheenjäseninä.

Mie niinku päätin heti alussa jo ite, että ku tilanne on tämä, niin tuota minun on pakko pystyä luottamaan.(H)

Ne oli melkeen kohta niinku perheen jäseniä, kun ne tässä oli, ne ihmiset ketä millonki oli, et tuota ne oli vaan niinku arjessa mukana.(H)

Muutama äiti kertoi, että luottamuksellisen suhteen luominen kävi hitaammin perheen isillä. Toiset mainitsivat lastensa olleen aluksi varautuneita, tutustuminen vei heillä aikaa. Jotkut äidit kertoivat työntekijöihin tutustumisen ja luottamuksen rakentumisen myötä toivoneensa, etteivät työntekijät vaihtuisi, koska asioiden uudelleen kertominen olisi tuntunut vaikealta. Hyvää oli myös se, että työntekijöitä oli useampi, kuten eräs äiti totesi, kemiat voivat toimia jonkun kanssa paremmin. Kun luottamuksellinen suhde oli syntynyt, työntekijöille oli ollut helppo puhua vaikeistakin asioista. Toisaalta esiin tuli myös se, että kun asioita on joutunut käymään läpi niin monta kertaa, vaikeita asioita ei enää olekaan. Äidit luottivat myös työntekijöiden ammatillisuuteen ja vaitiolovelvollisuuteen.

Luottamus, että tuota he tekevät työtänsä ja heillä on tietyt velvoitteet et kyl mie niinku tiesin että tuota ne asiat, mistä täältä puhutaan ni niistä ei huudeta kylällä.(H)

...että kaikki niinku kun kaikki on pitäny kuiteskin jauhtaa jo aikoja sitten ni niistä on ihan helppo puhuu. (K)

Joskus perheiden asiat olivat niin kipeitä, ettei niistä voinut puhua edes omille omaisille. Suurin osa äideistä oli kuitenkin pystynyt kertomaan asiakkuudestaan lähimmilleen. Jotkut äidit olivat joutuneet pohtimaan myös yksityisyyden säilymistä kun perhetyöntekijät tulivat kotiin. Jos apua halusi, oli myös tingittävä yksityisyydestä. Perhetyöntekijät olivat kuitenkin niin hienovaraisia, että kukaan äiti ei kokenut menettäneensä yksityisyyttään.

Kyllähän siinä oli niinku pakko valita et se oli joko se apu tai sitten se yksityisyys.(H)

...että mie otan kaiken avun minkä mie voin saaha. Ei siinä enää merkinny mittää se, että onko täällä vieraita ihmisiä vai eikö oo.(H)

Meillä on oma reviirimme täällä kotona ja omat rajamme ja he kunnioittaa niitä.(K)

Työskentelyn loppuvaiheessa äitien puheesta tuli esiin, että omaa aikaa alkoi jo kaivata ja oli helpotus kun perhetyöntekijöiden käynnit vähenivät. Useille äideille ajankohta tehostetun perhetyön prosessin lopetuksesta oli ollut oikea.

Siinä alko kaivata niinku jo sitä omaa yksityisyyttä enempi. Niin se tuli tavallaan ajalleen.(H)

... tuntu silleen että niinku sieltä on kyllä saanu sen, mitä on niinku tarvinnu, ja että jotenkin koin sen, että että pärjään jo ilman tep-sua.(V)

7.4 Äitien kokemus tehostetun perhetyön merkityksellisyydestä

Tutkimuksessamme pidimme tärkeänä kuulla, mitä hyötyä äidit olivat kokeneet saaneensa tehostetun perhetyön prosessista ja miten asiat olisivat voineet olla ilman tukea. Kaikkien äitien kokemus prosessista oli, että se oli ollut hyödyllinen ja tarpeellinen. Kuitenkin jotkut mainitsivat työskentelyn alun olleen raskasta, koska asiat olivat kipeitä. Äitien mielestä apu kannattaa kuitenkin ottaa vastaan, vaikka se tuntuukin vaikealta. Yleisesti ottaen äidit olivat kokeneet työn aloittamisen hyvänä ja helpottavana.

... hyvä kokemus, opettavainen, no välillä tietysti vähän raskas et siellä tietysti käsiteltiin kipeitä asioitakki tai itelle kipeitä asioita. Mut et tosiaan ne käsiteltiin et niistä ei jääny mittään ja mörköjä itelle ...(S)

Äidit mainitsivat saaneensa monenlaista tukea arkeen, esimerkiksi lapsen kasvatukseen, rajojen asettamiseen, sekä omaan vanhemmuuteen. He olivat saaneet paljon tietoa, miten näissä tilanteissa tulisi toimia. Lisäksi äidit kokivat saaneensa voimia omaan jaksamiseensa. Henkinen tuki nähtiin hyvin tärkeänä monen äidin mielestä, kuten myös konkreettinen käytännön apu.

Siitä sai kyllä jotenkin semmosia evvaitä niinku arkeen ja sitten voimaa myös ite että tavallaan niinku sinä aikana yksin ihan olla koko ajan. Mää niinku tiesin et mää saan sieltä apua.(V)

Mie tuota aloin niinku heijän kauttakkin nähä sen että tuota lapsetki näyttäs selviävän tästä.(H)

Ne antovat sitä neuvoa, että mitä voi lasten kanssa tehdä kun ei välttämättä oo sitä rahhaakaan niin paljon aina lähtee jonnekin...nukutusseenki sai sitä tukkee, joku oli vieressä vaikka hermot meni. Tilanne rauhattu...(P)

Tutkimuksessamme tuli ilmi, että myös vanhempien parisuhteeseen oli saatu perhetyöltä tukea: sen oli koettu tasaavan vanhempien vuorovaikutusta, niin että perhe pysyi kasassa. Vuorovaikutustaitoihin liittyen eräs äideistä kertoi, että oli hyvä, että perhetyö opetti perheenjäseniä keskustelemaan keskenään.

Äidit antoivat kiitosta työntekijöiden tavoitettavuudesta. Äideille oli tärkeää, että yhteyttä sai ottaa aina, kun siihen oli tarve ja jopa prosessin päätyttyäkin. Muutama äiti kertoikin jo olleensa jälleen yhteydessä tehostettuun perhetyöhön lapsen asioissa.

Minnuu rauhatti tosi paljon tieto, ja edelleenkin, et nää kaikki sosi-aali-ihmiset, joitten kanssa mie oon ollu tekemisissä, ni on kyllä sen sanonu et, aina saa soittaa.(S)

Perhetyön tuloksissa tapahtuu usein myös aaltoliikettä, mikä tuli ilmi äitien kanssa keskustellessa. Eräs äiti totesikin, että välillä mentiin parempaan päin ja välillä mentiin takapakkia. Joskus tehostettu perhetyö ei ole oikea apu perheen ongelmiin, sillä se ei aina kohtaa perheen tarpeita ja tällöin perhe tarvitsee muita tukimuotoja, kuten tutkimuksessamme tuli esiin. Tehostettu perhetyö voi joskus ehkäistä lapsen huostaanoton. Eräs äiti kertoi olevansa tyytyväinen, kun onnistui pitämään lapset ja välttyi lasten huostaanotolta. Tehostettu perhetyö tukee lapsen kotiuttamisvaiheessa ja myös tähän prosessiin oli saatu tukea.

...jossain vaiheessa sen niinku lopettiki, mut sit ne on pikkuhiljaa tullu takasi ku alkaa tää lapsen kotiutusvaihe.(H)

Muutamassa perheessä lapsi asui sijaisperheessä ja perhetyö mahdollisti lapsen vierailut kotiin. Eräessä perheessä perhetyö ei äidin mielestä kaikilta osin vastannut perheen toivetta. Perhe olisi toivonut tapaavansa lastaan enemmän.

Perhe kuitenkin hyväksyi tapaamiskäytännön ja iloitsi siitä kun lapsi pääsi välillä kotiin.

...mut sitte ku tepsu, tepsun se suunnittelu alko, ni sittepä siinä selviski että ei, että lapsi assuu sijaisperhheessä sen ajan ja käypi kotona vaan aina olemassa.(K)

Kaiken kaikkiaan haastattelemamme äidit olivat yhtä mieltä siitä, että kokemus tehostetun perhetyön asiakkuudesta oli ollut hyvä ja opettavainen kokemus, jota toivoisi myös toisille avuntarvitsijoille. Äidit kuvasivat perheelleen saamaansa tukea ja apua suureksi ja laajamittaiseksi, sekä voimakkaaksi ja kokonaisvaltaiseksi. Äideistä moni totesi, että asiakkuus oli heistä ollut mukavaa yhdessäoloa, josta seurasi paljon hyvää.

Mie olin ensinnäki yllättyny että tuota noin paljon voi yleensä ihminen apua saaha.(H)

Jos mie tässä oisin palanu loppuun, niin kalliita laitospaikkoja ois menny aika monta.(H)

Jos tämmösessä säästää, ni se tulee jossain muussa kohtaa omaan nilkkaan sitten.(H)

8 Pohdinta

8.1 Johtopäätökset

Tutkimuksemme tarkoitus oli tuoda esiin asiakkaitten, tässä tapauksessa äitien kokemuksia tehostetusta perhetyöstä Joensuussa. Tuloksista voimme päätellä, että äidit kokivat tehostetusta perhetyöstä saamansa avun merkitykselliseksi. Apua tarvitsevat monenlaiset perheet, ei voi esimerkiksi yleistää, että vain yksinhuoltajat tarvitsevat tehostetun perhetyön tukea. Vaikka yksinhuoltajuus voikin olla riski, se ei meidän tutkimuksessamme korostunut millään lailla. Myös-

kään ammasteista ei voi päätellä mitään, Heimon (2007, 36) tutkimuksen mukaan ne voivat olla monenlaisia.

Tehostetun perhetyön asiakkuus voi alkaa monista eri syistä. Meidän tutkimuksemme nousi erityisesti esiin äidin uupuminen ja lasten käytöshäiriöt. Uupumisen ja käytöshäiriöitten takana voi olla moninaisia syitä. Äidin uupumuksella voi olla vaikutusta koko perheen jaksamiseen, ja siksi onkin tärkeää työskennellä koko perheen kanssa. (Rönkkö & Rytönen 2010, 38.) Vastaavia ongelmia voi esiintyä useissa perheissä. Tehostetun perhetyön asiakasperheissä ongelmat ovat kuitenkin jatkuneet jo pitempään ja tilanteet ovat kriisiytyneet siitä huolimatta, että perheillä on ollut muitakin tukimuotoja käytössään. Asiakkuus koettiin kaiken kaikkiaan luontevana asiana, vaikka kaikki eivät siitä halunneetkaan kertoa muille. Tehostetun perhetyön, samoin kuin muiden lastensuojelupalvelujen, tarkoituksena on tukea vaikeuksissa olevia perheitä ilman, että perheet kokevat häpeää tai avuttomuutta. Lastensuojelutyön ammatillinen osaaminen näkyykin juuri hienovaraisuutena perheiden kanssa työskenneltäessä. Se on myös työn eettisten arvojen mukaista. (Hurtig 2003, 173.)

Perheiden kanssa työskentely oli ollut hyvin monitahoista ja sitä oli räätälöity kunkin perheen erityistarpeitten mukaisesti. Myös Järvinen ym. (2012, 22) mainitsevat, että työn sisältöjä ja työskentelytapoja muokataan perheen tarpeista lähtien. Lähes kaikki tutkimukseen osallistuneet äidit mainitsivat saaneensa keskusteluapua sekä konkreettista apua arjen askareisiin, mistä päätelimme perheiden hyötyneen niistä eniten. Myös toiminnalliset menetelmät olivat olleet mieluisia tapoja työskennellä. Järvinen ym. (2012, 191) toteavatkin, että toiminnalliset menetelmät ovat konkreettisuutensa vuoksi tehokkaita keinoja, vaikka olisivat pienimuotoisiakin, kuten erilaiset kortit. Ne perustuvat osallisuuteen ja elämyksellisyyteen, tekemiseen. Toiminnallisuuden kautta voidaan ilmaista tunteita, asenteita ja arvoja paremmin kuin puhumalla, etenkin jos asiakas ei ole tottunut syvälliseen pohdiskeluun. (Järvinen ym. 2012, 191, 192.)

Äitien vastauksista näkyi tehostetun perhetyön asiakaslähtöisyys: he kokivat perheenjäsenten tulleen huomioiduiksi yhdessä ja erikseen. Perheen asioita tuleekin käsitellä koko perheen ja jokaisen yksittäisen perheenjäsenen näkö-

kulmasta (Järvinen ym. 2012, 22). Asiakaslähtöisyys ei kuitenkaan aina tarkoita asiakkaan toiveiden toteuttamista, sillä lastensuojelussa on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. Joskus työntekijät saattavat nähdä perheen tilanteen eri tavalla kuin vanhemmat, mitä vanhempien voi olla vaikea hyväksyä.

Tehostettua perhetyötä tehtiin suurimmaksi osaksi perheen kotona. Koti on luonteva ja turvallinen paikka, jossa perhe on vahvimmillaan. Siellä perheen arki tulee konkreettisesti esille. Myös perheenjäsenten keskinäinen vuorovaikutus ja perheen ilmapiiri näyttäytyvät sellaisina kuin ne ovat. (Järvinen ym. 2012, 23.) Koska työtä tehdään perheen omalla reviirillä, on luottamuksellisen suhteen luominen tärkeää. Luottamuksen syntyminen on hyvin yksilöllistä: toisilta se käy nopeammin, toiset tarvitsevat enemmän aikaa. Kaikki äidit kokivat luottamuksen syntyneen työntekijän kanssa. Luottamuksen syntyminen oli tärkeää työn intensiivisyyden kannalta. Työn onnistuminen edellyttää sitoutumista ja tiivistä yhteistyötä, jolloin yksityisyyskin joutuu koetukselle. Mikäli perhe haluaa apua, on suostuttava luottamaan työntekijään. Tehostetun perhetyön prosessi on tarpeellisuudestaan huolimatta perheelle rankka kokemus. Tutkimuksemme osoitti, että sen päättymisen voidaan kokea helpottavana tai se voi jättää tyhjän aukon perheen elämään joksikin aikaa. Siksi onkin mielestämme hyvä asia, että prosessi päättyy vähitellen, jolloin perheellä on aikaa totutella pärjäämään itsenäisesti.

Tehostetun perhetyön yhtenä tavoitteena on ehkäistä huostaanottoja, tukea kiireellisen sijoituksen jälkeen ja huostaanoton purkuvaiheessa. Onnistuessaan se voi katkaista myös huono-osaisuuden kierteen, joka on jatkunut yli sukupolvien (Taskinen 2010, 173). Perhetyön merkitys perheelle on siis erittäin suuri, perheet tarvitsevat rinnallakulkijaa vaikeina aikoina. Tehostettu perhetyö pystyy keskittymään niihin perheisiin, joiden avuntarve on suurin ja se pyrkii olemaan perheen tukena niin paljon, kuin perhe tarvitsee. Tehostettu perhetyö on usein perheen viimeinen mahdollisuus ennen rankempia väliintuloja. Onneksi tällainen työmuoto on olemassa. Mielestämme perheitä pitäisi kuitenkin tukea jo varhaisemmassa vaiheessa ja kehittää ennaltaehkäiseviä työmuotoja. Elämäntulkua ei kuitenkaan voi ennustaa eikä kaikkia kriisejä pysty ehkäisemään.

8.2 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Tutkimuksen eettisyyttä voidaan tarkastella hyvin eri tavoin. Tutkimusetiikan voidaan katsoa liittyvän vain tutkimustoimintaan: tutkimukseen tulevien informoimiseen, aineiston käsittelyssä käytettyjen menetelmien luotettavuuteen, tutkittavien anonymiteettiin ja tapaan, jolla tutkimustuloksia esitetään. Näin tulkittuna tutkimusetiikka nähdään lähinnä tutkimusongelmien ratkaisuun liittyvänä seikkana. Toisaalta voidaan katsoa, että tutkimuksessa tehdyt valinnat ovat kaikki moraalisia valintoja alkaen tutkimusaiheen valinnasta. (Tuomi & Sarajärvi 2009,128.)

Ihmisiin kohdistuvan tutkimuksen eettinen perusta on ihmisoikeudet. Tutkijan täytyy selvittää tutkimukseensa osallistuville tutkimuksensa tarkoitus, menetelmät ja mahdolliset riskit. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 131.) Hirsjärven ja Hurmeen (2010, 20) mukaan haastateltaville on annettava riittävästi tietoa tutkimuksesta, jotta he voivat itse päättää, haluavatko osallistua tutkimukseen. Myös Tuomi ja Sarajärvi (2009,131) korostavat, että tutkimukseen osallistumisen tulee olla vapaaehtoista, ja että yksilö voi halutessaan keskeyttää mukanaolonsa milloin tahansa tutkimuksen aikana tai kieltää itseään koskevan aineiston käytön. Tutkijan on varmistettava, että tutkimukseen osallistuva henkilö tietää, mistä tutkimuksessa on kyse. Tutkimukseen osallistuvien oikeudet ja hyvinvointi on turvattava kaikin tavoin, ja heidän yksityisyytensä on suojattava. Tutkimustiedot ovat luottamuksellisia eikä niitä saa luovuttaa muille tai käyttää muuhun kuin luvattuun tarkoitukseen. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 131.) Tutkimuksen eettisyydessä on myös tärkeää, että tutkittaville taataan mahdollisuus säilyä anonyymeinä (Mäkinen 2006, 114).

Haastateltavien löytämisessä saimme apua toimeksiantajaltamme. Eettisyyden kannalta se pohditutti meitä, sillä he tunsivat jo äidit, jotka mahdollisesti osallistuisivat haastatteluun. Perhetyöntekijöiden apu oli kuitenkin korvaamaton tutkimuksen onnistumiseksi, sillä ilman heitä emme olisi saaneet yhteyttä tehostetun perhetyön asiakkaisiin. Saimme asiakkailta kirjallisen suostumuksen haastatteluun. Suostumuskirjeet, joissa kysimme tutkimukseen osallistuvien äitien yhteystietoja tapaamisajan sopimista varten, hävitimme asianmukaisesti.

Toimme äideille tiedoksi, että osallistuminen tutkimukseemme oli vapaaehtoista ja siitä oli mahdollisuus kieltäytyä missä vaiheessa tahansa.

Kerroimme haastateltaville haastattelutilanteen aluksi tutkimuksemme tarkoituksen, ja että haastatteluaineisto, siitä syntyneet nauhat, muistiinpanot ja litteroinnit tulivat vain meidän käyttöömme, ja että hävittäisimme ne käytön jälkeen. Aineistoa käsitellessämme huolehdimme siitä, että haastateltavien henkilöllisyys pysyy salassa koodaamalla äidit värein. Haastattelunauhat tyhjensimme, kun haastattelut oli litteroitu. Meistä oli tärkeää, että haastattelemamme äidit pystyivät luottavaisin mielin kertomaan omia kokemuksiaan tutkimastamme aiheesta.

Laadullisessa tutkimuksessa aineiston analyysivaihetta ja tutkimuksen luotettavuutta ei voi erottaa kovin jyrkästi. Tutkija joutuu ottamaan kantaa työnsä luotettavuuteen ja analyysinsä kattavuuteen koko ajan pohtimalla tekemiään ratkaisuja. Tutkija on tutkimuksensa keskeinen tutkimusväline ja näin ollen tutkimuksensa pääasiallinen luotettavuuden kriteeri. Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa arvioidaan siis koko tutkimusprosessia. (Eskola & Suoranta 2001, 208, 210.)

Laadullista tutkimusta arvioitaessa voidaan pohtia aineiston merkittävyyttä, riittävyyttä ja analyysin kattavuutta. Aineiston merkittävyys on Eskolan ja Suorantan (2001, 214) mukaan suhteellinen asia: aineiston tärkeydelle ei voi asettaa ennakkokriteerejä. Yhtä vaikeaa on laskea ennakolta aineiston riittävää kokoa. Eräs keino todeta aineiston riittävyys on saturaatio, eli aineistoa on riittävästi, kun se ei tuota enää uutta tietoa. Toinen mahdollisuus on analysoida ensin pieni aineisto ja verrata sitä suurempaan aineistoon. Joka tapauksessa aineistoa ei kannata haalia liikaa. Analyysin kattavuudesta Eskola ja Suoranta (2001, 215) muistuttavat, että aineisto on koottu ja kertoo rajatusta tapauksesta, mikä on hyvä pitää mielessä. Tutkija voi myös pohtia analyysinsä arvioitavuutta ja toistettavuutta: pystyykö lukija seuraamaan tutkijan päättelyä, ja onko luokittelu ja tulkinta selitetty niin yksinkertaisesti, että toinen tutkija voi päästä samaan tulkintaan käsittelemällä aineistoa samalla tavalla. (Eskola & Suoranta 2001, 214–216.)

Aineistomme oli suuri suhteessa tehostetun perhetyön koko ensimmäisen vuoden asiakasmäärään. Tämä lisää mielestämme luotettavuutta, vaikka varsinaista saturaatiota emme saavuttaneet. Toisaalta emme lähteneet sitä tavoittelemaankaan, koska se ei ollut tutkimuksemme mukaista. Raportoimme tulokset sellaisina kuin ne tutkimusaineistosta nousivat, yleistämättä niitä liikaa ja pitäen mielessä, että ne ovat vain näiden haastattelemiemme äitien kokemuksia. Läpinäkyvyyteen pyrimme avaamalla tutkimuksemme kulkua ja analyysivaihetta mahdollisimman tarkasti. Koska dokumentaatio on yksi tärkeimmistä tutkimukselle uskottavuutta luovista vaiheista, Kananen (2010, 69) suosittelee tutkijalle päiväkirjan pitämistä, sillä asioiden mieleen palauttaminen jälkeinpäin on lähes mahdotonta. Meikin koimme tämän hyväksi apukeinoksi, sillä opinnäytetyön prosessi on pitkä, eikä kaikkia vaiheita muista, ellei niitä kirjaa itselleen muistiin. Joskus päiväkirjan pitäminen oli unohtua, mutta onneksi meitä oli kaksi ja yleensä toinen oli tehnyt muistiinpanoja.

Tuomen ja Sarajärven (2009, 140) mukaan tutkimuksen luotettavuuden arviointiin ei ole yksiselitteisiä ohjeita. He listaavat joukon asioita, joihin kannattaa kiinnittää huomiota, ja muistuttavat, että tutkimusta arvioidaan kokonaisuutena, listan eri osien tulee siis olla suhteessa toisiinsa. Ensimmäisenä tulisi selvittää, mitä ollaan tutkimassa ja miksi, sekä perustella, miksi tutkimus tärkeä. On tärkeää selvittää myös, kuinka aineiston keruu on tapahtunut, minkälaisin välinein ja mitä erityispiirteitä siihen liittyi. Kohderyhmän valinnasta kerrotaan, millä perusteella joukko on valittu ja kuinka monta henkilöä tutkimukseen osallistui. Myös tutkimuksen aikataulu tulisi käydä ilmi. Tutkijan on myös kerrottava, miten aineistoa on analysoitu ja miten tulokset ja johtopäätökset ovat syntyneet. Lopuksi arvioidaan vielä tutkimuksen eettisyyttä ja tutkimusraportin luotettavuutta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 140–141.) Kun tarkastelemme tutkimustamme Tuomen ja Sarajärven listan mukaisesti, olemme mielestämme tuoneet esiin mainitut asiat.

8.3 Oma kokemus opinnäytetyöprosessista

Opinnäytetyön tekeminen on ollut meille opettavainen prosessi. Aihe on ollut mielenkiintoinen oman työn ja opiskelun kannalta. Toinen meistä työskentelee perheiden parissa ja kumpikin on opinnoissaan valinnut lapsiin ja perheisiin liittyviä lisäopintoja. Opinnäytetyö on lisännyt tietoa perheiden kanssa tehtävästä työstä. Sen lisäksi että opimme uutta valitsemastamme aiheesta, opimme myös tutkimuksen tekemisestä, sekä omista ja toistemme tavoista tehdä työtä. Pari työskentelyn koimme mielekkäänä tapana työskennellä. Saimme jakaa mielipiteitä, vertaistukea ja oppia toinen toisiltamme, jakaa prosessin ilot ja pettymykset. Työskentelyn aikana saimme paljon tukea tehostetun perhetyön työntekijöiltä, jotka kertoivat työstään, ja joilta saattoi tarkentaa tietoa aina, kun sitä tarvitsimme. Heistä oli suurta apua koko prosessin kannalta.

Haastattelutilanteet vahvistivat meitä ammatillisesti kohtaamaan asiakkaita. Haastateltavat kertoivat meille avoimesti asioistaan ja monet olisivat olleet valmiita kertomaan elämästään syvällisemminkin. Emme kuitenkaan tohtineet tehdä liian henkilökohtaisia kysymyksiä eikä tutkimuksemme kannalta tarkoitus ollutkaan mennä syvemmälle perheiden elämään. Kunnioitimme jokaisen haastateltavan yksityisyyttä. Eräästä haastattelusta meille jäi tunne, ettei meille kerrottu aivan kaikkea tai asioiden todellista laitaa. Ymmärrämme sen, että jokainen kertoo vain sen verran, mikä tuntuu hyvältä.

Asiakkaitten tapaaminen oli myös silmiä avaavaa. Lastensuojelun asiakasperheistä muodostuu helposti tietynlainen ennakkokäsitys, mutta tapaamamme äidit olivat tavallisia perheenäitejä, joiden perheet painivat osittain samojen asioiden kanssa kuin monet muutkin perheet. Joskus asiat voivat kasautua ja kriisiytyä, ja silloin tarvitaan ulkopuolista apua.

Aineiston analyysi ja teemoittelu oli haastavaa. Tutkimme ahkerasti teoriatietoa, jotta löytäisimme omaa työtämme tukevaa teoriaa. Luimme myös paljon muita tutkimuksia etsiessämme omasta aiheestamme tehtyjä tutkimuksia. Totesimme kuitenkin, että tehostettua perhetyötä ei ole vielä kovin paljon tutkittu varsinkaan asiakasnäkökulmasta. Joitakin tutkimuksia oli tehty nuorten kokemuksista ja

henkilökunnan näkemyksistä. Löysimme vain yhden omaamme vastaavan tutkimuksen: Haaparanta ja Hietikko tutkivat opinnäytetyössään vuonna 2010 Tampereen lastensuojelun perhetyön asiakkaiden kokemuksia intensiivisen perhetyön pilottihankkeesta.

Opinnäytetyömme oli vuoden mittainen prosessi, jota kummankin elämäntilanne töineen ja perheineen haastoi. Välillä työn eteneminen oli hidasta ja turhauttavaakin, mutta tiesimme jo aloittaessamme, että hyvään lopputulokseen ei pääse helpolla. Tavoitteenamme oli lähteä tekemään parastamme ja tekemään mahdollisimman hyvä työ, mutta totesimme, että se vaati kärsivällisyyttä ja pitkäjänteistä työtä. Koska asuimme eri paikkakunnilla, työskentelymme jakautui hyvin intensiivisiin jaksoihin. Tapasimme toisiamme aina kun aikataulumme sen salli, mutta välillä oli pitempiäkin taukoja, esimerkiksi kesällä. Taukojen aikana sai etäisyyttä omaan työhön, mitä myös opettajat pitivät hyvänä. Silloin kun tapasimme, työskentelymme oli tehokasta, hyödynsimme yhteisen ajan täydellisesti. Olemme tyytyväisiä itseemme ja työhömmekin, joka on tehty tiiviillä yhteistyöllä, ja jonka takana kumpikin voi seisoa.

8.4 Jatkotutkimusaiheet

Oma tutkimuksemme toi asiakasperheiden äitien äänen kuuluviin. Asiakkaan kuuleminen on tärkeää sosiaalialan työssä. Se ohjaa työtä ja antaa palautetta työntekijöille, jotka voivat sen avulla kehittää työtään. Tehostettu perhetyö työskentelee koko perheen kanssa, joten jatkotutkimuksena voitaisiin selvittää lasten kokemuksia perhetyöstä, isiä unohtamatta. Mitä kattavammin asiakkaiden ääntä saadaan kuuluviin, sen asiakaslähtoisemmäksi työtä voidaan kehittää ja sitä kautta sitouttaa koko perhettä työskentelyyn entistä paremmin.

Tehostettu perhetyö on intensiivistä työtä perheiden kotona. Se on haasteellista perheelle, tulevathan vieraat ihmiset perheen omalle reviirille. Uskomme, että se tuo omat haasteensa myös työntekijöille. Toisena jatkotutkimusaiheena olisi mielenkiintoista tutkia, miten työntekijät kokevat työnsä intensiivisyyden ja kotona tehtävän työn.

Jokaisen perheen elämään mahtuu tyynä ja myrskyä, eikä niitä voi ennustaa. Tehostettu perhetyö on tärkeä työmuoto tänä päivänä. Uskomme, että se on sitä enenevässä määrin myös tulevaisuudessa muiden tukimuotojen rinnalla.

*Niin kuin meri on ihmisen elämä –
tyynet ja myrskyt siinä vaihtelevat
ja vaahtopäiden vaimentuessa
kimaltelee aurinko
kirkkaampana kuin koskaan.*

*Uljaasti ja täysin purjein
on elämän merelle
uskallettava mennä –
sillä kootuin purjein
satamassa lepäävä laiva
on vain surullinen sivustakatsoja
elämän suuressa seikkailussa.*

-Raili Malmberg-

Lähteet

- Alasuutari P. 2011. Laadullinen tutkimus 2.0. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.
- Bardy M., Salmi M., Heino T. Mikä lapsiamme uhkaa? Suuntaviivoja 2000-luvun lapsipoliittiseen keskusteluun. Helsinki: Stakes.
- Eskelinen T., Heikkilä M., Visavuori P. 2005. Sosiaalipedagogiikan mahdollisuudet arjessa. Teoksessa Ranne K., Sankari A., Rouhiainen-Valo T., Ruusunen T. (toim.). Sosiaalipedagoginen ammatillisuus – Madsenin kukasta toiminnan tulppaaniksi. Pori: Satakunnan ammattikorkeakoulu. 86–94.
- Eskola J., Suoranta J. 2001. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.
- Forss A., Säkkinen S. 2012. Lapsen elatus ja huolto 2011. Tilastoraportti. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80498/Tr12_12.pdf?sequence=4 28.1.2013.
- Grönros E. 1996. Kotimaisten kielten keskus.
<http://www.kotus.fi/index.phtml?s=2795> 16.11.2012.
- Heino T. 2007. Keitä ovat lastensuojelun uudet asiakkaat? Tutkimus lapsista ja perheistä tilastolukujen takana. Stakesin työpapereita 30/2007. Helsinki: Stakes.
<http://www.stakes.fi/verkkojulkaisut/tyopaperit/T30-2007-VERKKO.pdf> 24.9.2012.
- Heino T. 2008. Lastensuojelun avohuolto ja perhetyö: kehitys, nykytila, haasteet ja kehittämisehdotukset. Selvitys Lastensuojelun kehittämisohjelmalle. Työpapereita 9/2008. Helsinki: Stakes.
- Heino T. 2009. Lastensuojelu – kehityskulkuja ja paikannuksia. Teoksessa Lammi-Taskula J., Karvonen S., Ahlström S. (toim.). Lapsiperheiden hyvinvointi. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 198–215.
- Heino, T., Berg, K. & Hurtig, J. 2000. Perhetyön ilo ja hämmennys. Lastensuojelun perhetyömuotojen esittelyä ja jäsenyksiä. Helsinki. Stakes 14/2000.
- Helminen J. 2006. Onnen kehto vai kurjuuden alho? Teoksessa Helminen J. (toim.) Elämä koettelee, tuki kannattelee. Sosiaali- ja terveysalan työ monimuotoisissa perhesuhteissa. Jyväskylä: PS-kustannus. 15–36.
- Hirsjärvi S., Hurme H. 2001. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Hirsjärvi S., Hurme H. 2010. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Hirsjärvi S., Remes P., Sajavaara P. 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Hokkanen T. 2002. ”Sitä eletään sitä eronneen perheen elämää”. Vanhempien ja lasten väliset suhteet. Teoksessa Rönkä A. ja Kinnunen U. (toim.) Perhe ja vanhemmuus. Suomalainen perhe-elämä ja sen tutkiminen. Jyväskylä: PS-kustannus. 119–138.

- Hurtig J. 2003. Lasta suojelemissa – etnografia lasten paikan rakentumisesta lastensuojelun perhetyön käytännöissä. Rovaniemi: Lapin yliopiston yhteiskuntatieteiden tiedekunta.
- Huttunen M. 2011. Lasten uhmakkuushäiriö. Lääkärikirja Duodecim. Terveyskirjasto.
http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=dlk00384 11.2.2013.
- Huttunen M. 2012. Lasten ja nuorten käytöshäiriö. Lääkärikirja Duodecim. Terveyskirjasto.
http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=dlk00382 11.2.2013.
- Joensuun sosiaali- ja terveyslautakunta. Kokouspöytäkirja 20.8.2012.
<http://kuntatoimisto.jns.fi:8080/> 10.11.2012.
- Joronen K. 2006. Perhe – nuoren elämän turva, uhka ja mahdollisuus. Teoksessa Helminen J.(toim.). Elämä koettelee, tuki kannattelee. Sosiaali- ja terveysalan työ monimuotoisissa perhesuhteissa. Jyväskylä: PS-kustannus. 37–59.
- Järvinen R., Lankinen A., Taajamo T., Veistilä M., Virolainen A. 2007. Perheen parhaaksi. Perhetyön arkea. Helsinki: Edita.
- Kaikko K. Friis L. 2009. Menetelmät lastensuojelun tukena. Teoksessa Bardy M (toim.). Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos. 76–88.
- Kananen J. 2010. Opinnäytetyön kirjoittamisen käytännön opas. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 111. Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Kauppinen T., Saikku P. & Kokko R-L. 2010. Työttömyys ja huono-osaisuuden kasautuminen. Teoksessa Vaarama M., Moisio P., Karvonen S.(toim.). Suomalaisten hyvinvointi 2010. Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos. <http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/8cec7cec-5cf3-4209-ba7a-0334ecdb6e1d> 22.1.2013. 234–251.
- Kettunen, Ihalainen & Heikkinen 2004. Monimuotoinen sosiaaliturva. Juva: WSOY.
- Kinnunen U., Mauno S. 2002. Työ ja perhe-elämä vanhempien ja lasten näkökulmasta. Teoksessa Rönkä A. ja Kinnunen U. (toim.). Perhe ja vanhemmuus. Suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen. Jyväskylä: PS-kustannus. 99–118.
- Kivijärvi S., Rönkä A., Hyväluoma J. 2009. Vanhemmuus arjessa: neuvottelua, hässäköitä ja hassuttelua. Teoksessa Rönkä A., Malinen K., Lämsä T. (toim.). Perhe-elämän paletti. Vanhempana ja puolisona vaihtelevassa arjessa. Jyväskylä: PS-kustannus. 47–68.
- Kiviniemi, K. 2001. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Aaltola J., Valli R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II – näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtö-kohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-Kustannus. 68–84.
- Kolbe & Järvinen 2002. Onks ketään kotona?: kasvatuksen suuntaa etsimässä. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Kuoppala T., Säkkinen S. 2012. Lastensuojelu 2011. Tilastoraportti. Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos.
https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/90891/Tr26_12.pdf?sequence=5 15.12.2012.

- Kääriäinen A. Muuttuva ja muuttumaton vanhemmuus. Puheenvuoro lastensuojelupäivillä Jyväskylässä 7.10.2008.
http://www.lskl.fi/files/142/Muuttuva_ja_muuttumaton_vanhemmuus_AinoKaariainen.pdf 24.7.2012.
- Lammi-Taskula J. 2011. Sosiaali- ja terveydenhuollon perusteet. Helsinki: WSOY.
- Lammi-Taskula J., Salmi M. 2010. Lapsiperheiden toimeentulo lamasta lamaan. s. 198–214. Teoksessa Vaarama M., Moisio P., Karvonen S.(toim.). Suomalaisten hyvinvointi 2010. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/8cec7cec-5cf3-4209-ba7a-0334ecdb6e1d> 22.1.2013. 198–214.
- Lastensuojelulaki 417/2007. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417> 15.12.2012.
- Malmberg R. Runo. <http://lipas.uwasa.fi/~itv/life.html> 2.5.2013
- Muukkonen T. Suunnitelmallisen sosiaalityön prosessi. Teoksessa Muukkonen T. (toim.). 2008. Suunnitelmallinen sosiaalityö lapsen kanssa. Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus SOCCAn ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja nro 17. 37–58.
- Myllärniemi A. 2007. Lastensuojelun avohuollon perhetyö ammattikäytäntönä – jäsenyksiä perhetyöstä toimintatutkimuksen valossa. Heikki Waris –instituutti. Soccan ja Heikki Waris –instituutin julkaisusarja 2007.
- Mäkinen O. 2006. Tutkimusetiikan abc. Helsinki: Tammi.
- Mönkkönen K. 2007. Vuorovaikutus. Dialoginen asiakastyö. Helsinki: Edita.
- Ojanen M. 2006. Äiti korvaushoidossa. Teoksessa Nätkin R. (toim.). Pullo, pillerit ja perhe. Vanhemmuus ja päihdeongelmat. Jyväskylä: PS-kustannus. 107–135.
- Pekkarinen E. 2006. Lastensuojelun ryhmätoiminta murrosikäisten tyttöjen kokemana. Teoksessa Forsberg H., Ritala-Koskinen A., Törrönen M. (toim.). Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia. Jyväskylä: PS-kustannus. 99–128.
- Pesonen A. 2006. Hyväksytyksi tulemisen kokemus sosiaali- ja terveystalouden auttamistyössä. Teoksessa Helminen J.(toim.). Elämä koettelee, tuki kannattelee. Sosiaali- ja terveystalouden työ monimuotoisissa perhesuhteissa. Jyväskylä: PS-kustannus. 79–90.
- Pohjola, A. 1999. Asiakas sosiaalityön määrittäjänä. Teoksessa Granfelt, R., Jokiranta, H., Karvonen, S., Matthies, A-L. & Pohjola, A. (toim.). Monisärmäinen sosiaalityö. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy. 55–95.
- Pösö T. 2007. Lastensuojelun puuttuva tieto. Teoksessa Vuori J., Nätkin R. (toim.). Perhetyön tieto. Tampere: Vastapaino. 65–82.
- Rantala A. 2002. Perhekeskeisyys – puhetta vai todellisuutta? Työntekijöiden käsitykset yhteistyöstä erityistä tukea tarvitsevan lapsen perheen kanssa. Jyväskylän yliopisto.
- Raunio K. 2009. Olennainen sosiaalityössä. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Reijonen M. 2005. Voimaa perhetyöhön. Arjen tuki ja ammatilliset verkostot. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Rousu S., Holma T. 1999. Laadunhallinnan perusteita lastensuojelutyöhön. Toimintamalleja ja työvälineitä kuntien sosiaalitoimistojen laatutyöhön. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.

- Räty T. 2012. Lastensuojelulaki. Käytäntö ja soveltaminen. Helsinki: Edita.
- Rönkkö L., Rytönen T. 2010. Monisäikeinen perhetyö. Helsinki: WSOYpro Oy.
- Rönkä A., Laitinen K., Malinen K. Miltä arki tuntuu? Teoksessa Rönkä A, Malinen K., Lämsä T.(toim.). Perhe-elämän paletti. Vanhempana ja puolisona vaihtelevassa arjessa. Jyväskylä: PS-kustannus. 203–222.
- Rönkä A., Malinen K, Lämsä T. 2009. Pikkulapsiperheiden arjen paletti. Teoksessa Rönkä A, Malinen K., Lämsä T.(toim.). Perhe-elämän paletti. Vanhempana ja puolisona vaihtelevassa arjessa. Jyväskylä: PS-kustannus. 11–20.
- Sallinen S. 2011. Joensuun kaupungin lastensuojelun tehostettu perhetyö. Koulutusmateriaali.
- Sallinen S. 2013. Perhetyöntekijä. Joensuun kaupungin lastensuojelun tehostettu perhetyö. Haastattelu 27.2.2013.
- Salo S. 2009. Vanhempien parisuhdeongelmien yhteys lasten käyttäytymisongelmiin ja psyykkiseen oireiluun. Teoksessa Kääriäinen A., Hämläinen J., Pölkki P. (toim.). Ero, vanhemmuus ja tukeminen. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto/Neuvo-projekti. 104–122.
- Sevón E, Huttunen J. 2002. Odottavan äidin vastuu. Teoksessa Rönkä A. ja Kinnunen U. (toim.) Perhe ja vanhemmuus. Suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen. Jyväskylä: PS-kustannus. 72–98.
- Sevón E., Malinen K. 2009. Tyyntä vai tuulista? Teoksessa Teoksessa Rönkä A, Malinen K., Lämsä T. (toim.) Perhe-elämän paletti. Vanhempana ja puolisona vaihtelevassa arjessa. Jyväskylä: PS-kustannus. 223–250.
- Tamminen T. 2004. Olipa kerran lapsuus. Helsinki: WSOY.
- Taskinen S. 2007. Lastensuojelulaki (417/2007). Soveltamisopas. Helsinki: Stakes.
- Taskinen S. 2010. Lastensuojelulain soveltaminen. Helsinki: WSOY.
- Tulensalo L., Ylä-Herranen T. 2009. Avoimen dialogin ja verkostotyön mahdollisuudet lastensuojelussa. Teoksessa Tanskanen I., Timonen-Kallio E. (toim.). Lastensuojelun hyvät työkäytännöt. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 44. 22–35.
- Tuomi J., Sarajärvi A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Törrönen M. 2012. Onni on joka päivä. Lapsiperheen arki ja hyvinvointi. Helsinki: Gaudeamus.
- Vilén M., Hansen M., Janhunen T., Kytöpuu K., Salo S., Seppänen P., Seppänen S., Tapio N. 2010. Perhe ja perhetyö. Teoksessa Vilén M., Seppänen P., Tapio N., Toivanen R. (toim.) Kohtaamisia lapsiperheissä. Menetelmiä perhetyöhön. Helsinki: Kirjapaja. 10–35.
- Välivaara C. 2004. Sijoitettu lapsi tunnepöyrässä: menetelmiä ja välineitä lapsilähtöiseen lastensuojeluun. Jyväskylä: Pesäpuu.

Toimeksiantosopimus

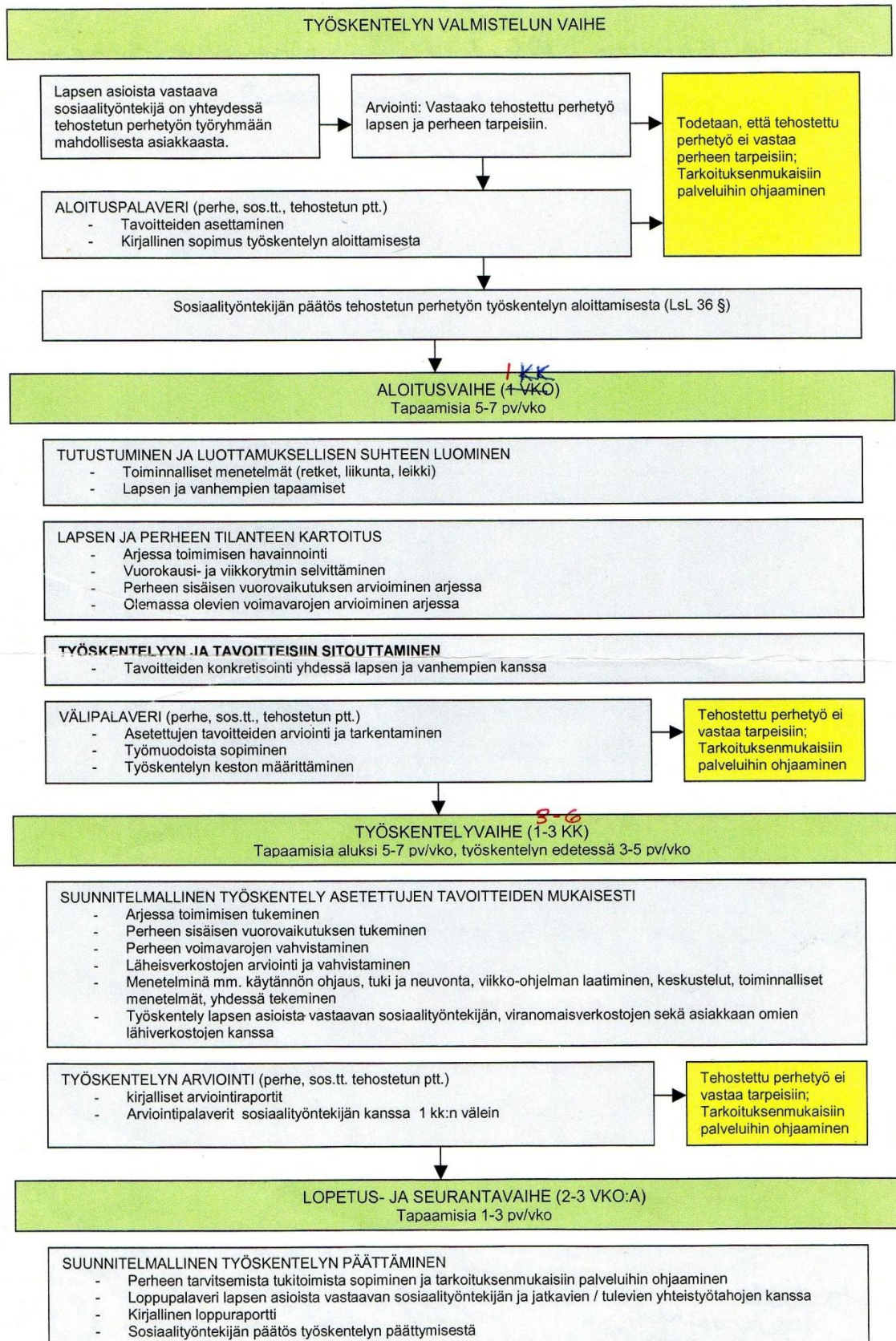

POHJOIS-KARJALAN
AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖN TOIMEKSiantosopimus

Toimeksiantaja	
Organisaation nimi:	Joensuun kaupunki / sosiaalipalvelut / <i>tehos</i>
Toimeksiantajan edustaja:	<i>Perhet</i>
Osoite:	Väisälänkatu 4
Puhelinnumero:	80170 Joensuu
Sähköposti:	
Opiskelijan/opiskelijoiden tiedot	
Koulutusohjelma:	Sosiaalialan koulutusohjelma / sosionomi / aikuisk
Opiskelijanumero(t) ja nimi(et):	1000025 Leena Lappalainen, 1000023 Ulla Laihe
Puhelinnumero:	050-3626210 050-5672321
Sähköposti:	leena.lappalainen@jns.fi Ullal@ gmail.com
Toimeksiantajan sitoumukset	
Opiskelijan sitoumukset	
Opiskelijat laativat toimeksiantona laadullisen tutkimuksen.	
Toimeksiantajaa saa käyttää tuloksia sisäisessä kehitystyössä.	
Opinnäytetyön ohjaus PKAMK:ssa	
Ohjaaja(t):	San Johansson Riitta Dal Maso
Opinnäytetyön julkisuus	
Opinnäytetyö on julkinen asiakirja ja se voidaan julkaista Theseus-verkkokirjastossa.	
Allekirjoitukset	
Päiväys 19.6.2012	Opiskelijan allekirjoitus ja nimenselvennys Leena Lappalainen <i>Ulla Laihe</i> Ulla Laihe
Päiväys 19.6.2012	Toimeksiantajan edustajan allekirjoitus ja nimenselvennys <i>Leena Tahvanainen</i> Leena Tahvanainen

TEHOSTETUN PERHETYÖN PROSESSIN KUVAUS

Haastattelurunko

Miten lastensuojelun asiakasperheiden äidit ovat kokeneet tehostetun perhetyön

Joensuussa?

- Miten äidit kokivat tehostetun perhetyön asiakkuuden?
- Miten äidit kokivat perhetyön käytännöt ja sisällön?
- Millaisia muutoksia perhetyö toi perheen tilanteeseen äitien kokemana?

1. Taustatiedot

- Ikä, koulutus, työtilanne, perhe, (elämäntilanne)

2. Perheen tilanne ennen tehostettua perhetyötä

Perheen tilanne työskentelyn alkaessa

- tilanne työn alkaessa
- tuki ennen tehostettua perhetyötä

3. Perhetyön alkuvaihe

Perheen mahdollisuus vaikuttaa työn sisältöön

- omat toiveet ja tavoitteet

Kokemus asiakkuuden alkamisesta

4. Työskentelyvaihe

Perhetyöntekijöiden käynnit

- työn intensiivisyys
- työskentely perheen kanssa

Menetelmät

- käytetyt menetelmät
- kokemus menetelmistä
- toiveiden huomioiminen

Yhteistyö työntekijän kanssa

- luottamus
- vuorovaikutus

5. Perhetyö päättyy

Kokemus perhetyön jaksosta ja saadusta hyödystä

Kirje haastateltaville

Hyvä vastaanottaja!

Olemme aikuispuolen sosionomiopiskelijoita Pohjois-Karjalan ammatti-korkeakoulusta. Teemme opinnäytetyön Joensuun kaupungin lastensuojelun tehostetulle perhetyölle. Opinnäytetyön tarkoituksena on tuoda näkyväksi asiakkaiden ääni ja kokemukset tehostetusta perhetyöstä avoimuuden palveluna. Opinnäytetyöstä saatu tieto mahdollistaa myös tehostetun perhetyön kehittämisen.

Haluaisimme haastatella Teitä tätä tutkimusta varten. Haastattelu tapahtuisi syyskuun aikana Teille sopivana ajankohtana, joko kotonanne, perhetyötoimistossa tai muussa sopimassamme paikassa. Aikaa haastatteluun kuluu noin tunnin verran. Haastateltavien henkilöllisyys ei tule esille opinnäytetyössä ja kaikki haastattelussa esiin tullut tieto käsitellään ja analysoidaan luottamuksellisesti, olemme vaitiolo- ja salassapitovelvollisia. Haastattelut mahdollisesti nauhoitetaan, jotta voimme analysoida vastauksia mahdollisimman hyvin. Kaikki haastattelumateriaali tuhoetaan, kun työmme on valmis.

Toivomme, että suhtaudutte haastattelutoiveeseemme myönteisesti ja palautatte oheisen suostumuslomakkeen perhetyöntekijöille, jotta voimme ottaa Teihin yhteyttä ja sopia haastatteluajankohdan ja -paikan.

Annamme mielellämme lisätietoja opinnäytetyöstämme.

Hyvää kesää toivottaen

Leena Lappalainen ja Ulla Laine
p. 050-XXXXXXX p. 050-XXXXXXX

Suostumuslomake

SUOSTUMUSLOMAKE

Minua saa haastatella ja annan luvan käyttää haastatteluaineistoa opinnäytetyössä.

puhelinnumero: _____

sopiva kellonaika, jolloin voi soittaa: _____

aika ja paikka

allekirjoitus ja nimenselvennys

Esimerkki analyysipolusta

Alkuperäinen ilmaus	Tiivistetty ilmaus	Alakäsite	Yläkäsite
<p>Ja sitte tietysti ne... niinku kyl mä koin ne tärkeeks myös ne keskustelut ja sen roolikarttatyöskentelyn...</p> <p>...se tuli silleen vähitellen, mie sain sitä tietto silleen, että mie pystyin sitä sulattamaan, ja miettimään ite. Että se ei tullu vaan ykskaks, että nyt ota tai jätä.</p>	<p>Keskustelut ja roolikarttatyöskentely olivat myös tärkeitä</p> <p>Otettiin hyvin huomioon äidin tapa ottaa vastaan uusia asioita, ja tietoa annettiin vähitellen, jotta hän pystyi sitä sulattamaan..</p>	<p>Perheen tukeminen</p> <p>Vuorovaikutus</p>	<p>Käytännöt ja sisältö</p> <p>Asiakaslähtöisyys</p>